आठबीस नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्डः१०	संख्याः१	मितिः२०८३।०१।१०

भाग-२

आठबीस नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाले तल लेखिए बमोजिमको कार्यविधि सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ।

आठबीस नगरपालिकाको स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३

प्रस्तावना: आम नागरिकलाई सर्वसुलभ एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी, निजी, सामुदायिक, गैरसरकारी वा सहकारी स्तरमा स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाहरूको सेवा विस्तार, स्तरवृद्धि तथा सञ्चालनलाई व्यवस्थित गर्न, त्यस्ता संस्थाहरूले पालन गर्नुपर्ने न्यूनतम मापदण्ड निर्धारण गर्न तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन अनुमति प्रदान गर्ने प्रक्रिया सरल, सहज, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधान, जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०७७ को दफा १२ को उपदफा (२) तथा अनुसूची—९, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ र स्थानीय तहका प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४ को दफा ४ बमोजिम आठबीस नगरकार्यपालिकाले यो कार्यविधि, बनाई लागु गरेको छ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः- (१) यस कार्यविधिको नाम "आठबीस नगरपालिकाको स्वास्थ्य संस्था दर्ता,

नविकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्यविधि २०८३” रहेको छ।

(२) यो कार्यविधि आठबीस नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको मितिबाट प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषाः-** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,-

(क) “अनुगमन समिति" भन्नाले आठबीस नगरपालिकाले गठन गर्ने अनुसुची-१ बामोजिमको समिति सम्झनु पर्छ।

(ख) “अनुमति प्रदान गर्ने निकाय” भन्नाले आठबीस नगरपालिकाको कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ।

(ग) "मन्त्रालय" भन्नाले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।

(घ) "प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना" भन्नाले प्रदेश अन्तर्गत रहने स्वास्थ्य सम्बन्धि मन्त्रालय, विभाग, वा कार्यालयलाई समेत सम्झनु पर्छ।

(ङ) “अस्पताल” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उदेश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित सरकारी अस्पताल, निजि अस्पताल, नर्शिङ्ग होम, सामुदायिक अस्पताल वा सहकारी अस्पताल तथा शिक्षण अस्पताल सम्झनु पर्छ।

(च) "सरकारी अस्पताल" भन्नाले नेपाल सरकारको पुर्ण वा आंशिक स्वामित्व (नेपाल सरकारको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत लगानी) रहने गरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएको वा हुने स्वास्थ्य सेवा प्रदायक अस्पताल सम्झनु पर्छ।

(छ) “आयुर्वेद अस्पताल” भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था सम्झनु पर्छ र सो सब्दले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गरि सञ्चालन गरिएको नर्सिङ्ग होम, पोलि क्लिनिक, पञ्चकर्म अस्पताल समेत सम्झनु पर्छ।

(ज) "सहकारी अस्पताल" भन्नाले सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेतलाई स्वास्थ्य सेवा दिने उदेश्यले सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ।

(झ) "सामुदायिक अस्पताल" भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई समुदायकै

लगानी र व्यवस्थापनमा संचालन हुने गरी मुनाफा रहित उदेश्य लिइ अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ।

(ञ) "कन्सल्टेन्ट" भन्नाले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर (डिग्री) प्राप्त गरेको वा तोकेए बमोजिमको विशेषज्ञ तालिम प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको विशेषज्ञ चिकित्सक सम्झनु पर्छ।

(ट) "गैरसरकारी अस्पताल" भन्नाले मुनाफा रहित उदेश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ।

(ठ) "डाईग्नोस्टीक सेन्टर" भन्नाले निदानात्मक सेवाहरु जस्तै प्रयोगशाला सेवा, रेडियोईमेजिङ जस्ता सेवाहरु प्रदान गर्न कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई सम्झनु पर्छ।

(ड) "निजि अस्पताल वा नर्सिङ होम" भन्नाले स्वास्थ्य सेवा पर्दान गर्ने उदेश्यले प्रचलित कानून बमोजिम संस्थापन भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजि अस्पताल वा नर्सिङहोम सम्झिनु पर्छ।

(ढ) "पोली क्लिनिक" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई एकै स्थानबाट कम्तिमा पाँच वटा सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियोईमेजिङ, फिजियोथेरापी, परिवार योजना, खोप सेवा आदि जस्ता बहुसेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्झिनु पर्छ।

(ण) "स्वास्थ्य क्लिनिक" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई कुनै पनि ब्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार सम्बन्धि आवश्यक परामर्श एकै स्थानबाट पाँच वटा भन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ सेवा, प्रयोगशाला, रेडियोईमेजिङ, फिजियोथेरापी, परिवार योजना जस्ता सेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्झिनु पर्ध र सो शब्दले निजि क्लिनिक समेतलाई जनाउँदछ।

(त) "स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल, शिक्षण अस्पताल, अस्पाल तथा अनुसन्धान, केन्द्र, पोली क्लिनिक, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशाला जस्ता सेवाहरु सञ्चालन

गर्ने संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद अस्पताल समेतलाई जनाउँछ।

(थ) "कार्यालय" भन्नाले आठबीस नगरपालिका, नगरकार्यपालिकाको कार्यालय सम्झनु पर्छ।

(द) “भवन संहिता ”भन्नाले भवन ऐन, २०५५ को दफा ३ को उपदफा (२) बमोजिम नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहितालाई सम्झनु पर्दछ।

(ध) “भवन निर्माण मापदण्ड” भन्नाले भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड,२०६४ मा उल्लेखित मापदण्ड सम्झनु पर्छ र सो शब्दले स्वास्थ्य सम्बन्धी भवनको लागि छुट्टै मापदण्ड नभएको स्थानको हकमा अनुसूची-२ मा उल्लेखित भवन निर्माण मापदण्ड समेतलाई जनाउँछ।

(न) “पारामेडिक्स” भन्नाले नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद्मा दर्ता भएका र नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद्ले तयार पारेको Code of ethics for PCL Level को परिधिमा रही प्राक्टिस गर्न चाहने (सि.एम.ए. ,एच.ए.), नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएका र नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद्ले तयार पारेको Code of ethics for PCL Level को परिधिमा रही प्राक्टिस गर्न चाहने (वैद्य, कविराज) आदिलाई जनाँउदछ।

(ऩ) “पारामेडिक्स क्लिनिक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श गर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई जनाँउदछ।

(प) “पोषण केन्द्र” (Dietix Centre) भन्नाले पोषण सम्बन्धी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्दछ।

(फ) “घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा” (Home base care) भन्नाले विरामीहरुका लागि निजहरुको घरमा नै गई आवश्यक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्दछ।

(ब) “हस्पिस तथा प्यालिएटिभ सेवा” (Hospice and Palliative care) भन्नाले उपचारबाट निको नहुने रोग लागि मृत्युको मुखमा पुगेका व्यक्तिहरुलाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्दछ।

(भ) “संस्था दर्ता गर्ने निकाय” भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य सेवा संचालन अनुमति लिनुपूर्व प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्य संस्था दर्ता गर्ने निकाय सम्झनुपर्दछ।

(म) “होमियोप्याथिक” भन्नाले होमियोप्याथिक चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्दछ।

परिच्छेद - २

स्वास्थ्य संस्था दर्ता, सञ्चालन तथा नवीकरण सम्बन्धी व्यवस्था

३. **दर्ता नगरी संञ्चालन गर्न नहुने:** आठबीस नगरपालिका भित्र स्थापना भएका वा शाखा कार्यालय स्थापना भएका देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाले दर्ता, नवीकरण नगरि सञ्चालन गर्न पाउने छैन।

(क) फार्मेसि/औषधी पसल, स्वास्थ्य क्लिनिक, आयुर्वेद क्लिनिक, सोवारिग्पा (आम्ची) क्लिनिक, होमियोप्याथी क्लिनिक र यस्तै अन्य क्लिनिकहरु,

(ख) फिजियोथेरापी केन्द्र, पुनर्स्थापना केन्द्र (मनोसामाजिक), प्राकृतिक उपचार केन्द्र, अक्कुपन्चर, अकुप्रेसर केन्द्र, युनानी उपचार केन्द्र, योग ध्यान तथा शारीरिक व्यायाम केन्द्र, परम्परागत सेवा क्लिनिक र यस्तै प्रकारका अन्य क्लिनिक तथा सेवा केन्द्रहरु,

(ग) जेरियाट्रिक केन्द्र,

(घ) "डि" र "ई" वर्गको प्रयोगशाला,

(ङ) १५ शैया सम्मको अस्पताल,

(च) तोकिए बमोजिमका अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरु,

४. **पुर्वाधार निर्माण मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्ने:** (१) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, स्वास्थ्य सेवा विस्तार वा स्तरोउन्नति गरि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक पुर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुसुची- ३ बमोजिमको ढाँचामा मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा कार्यालयले निवेदन प्राप्त भएको ७(सात) दिन भित्र देहायका विवरणहरु परिक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ।

(क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाका व्यवसायिक कार्य योजना,

(ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,

(ग) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन प्रतिवेदन,

(घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुर्याउने क्षेत्र, सो क्षेत्रको जनसंख्या/जनघनत्व,

(ङ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुर्याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरुको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पत्ताले पुर्याउने थप योगदान,

(३) अनुगमन समितिले उपदफा (२) मा उल्लेखित विषयको विश्लेषण गरी स्पष्ट राय सहितको प्रतिवेदन पन्ध्र दिन भित्र कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनका आधारमा पुर्वाधार निर्माणका लागि अनुमति दिनु उपयुक्त हुने देखिएमा प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र कार्यालयले बढीमा तीन वर्ष सम्मको समयावधी दिई पुर्वाधार निर्माणका लागि निवेदकलाई मनसाय (Letter of Intent) प्रदान गर्न सक्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको अवधि भित्र मनासिव कारण पुर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयावधी थपका लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा कार्यालयले त्यस्ता अस्पताललाई बढीमा दुई वर्षमा नबढ्ने गरि पुर्वाधार निर्माणका लागि समयावधी थप गर्न सक्नेछ।

(६) घर/कोठा वहालमा लिई स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्ने भएमा घरवहाल सम्झौतापत्र र भवन स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न राष्ट्रिय भवन संहिता बमोजिम उपयुक्त भएको स्व-घोषणा गरी पेश गर्नु पर्दछ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम स्व-घोषणा गरेको निवेदन पेश हुन आएमा, कार्यालयले निवेदन प्राप्त भएको सात दिन भित्र विवरणहरु परीक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ। अनुगमन समितिले सात दिन भित्र विवरणहरु परीक्षण गरि प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ।

५. <u>सञ्चालन अनुमति/इजाजतपत्र दिन सकिने</u>: (१) दफा (४) बमोजिम पुर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भएपछि सो पुर्वाधार तयार भएको ब्यहोरा सहित सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा संचालन गर्न

आवश्यक कागजातहरु संलग्न गरि अनुसूची- ४ बमोजिमको ढाँचामा कार्यालय समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ। तर स्वास्थ्य क्लिनिक, रेडियो इम्याजिङ सेवा तथा पोलिक्लिनिक स्थापना तथा संचालन अनुमतिको लागि अनुसूची- ५ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा कार्यालयले निवेदन प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम खटिएको अनुगमन समितिले सात दिन भित्र स्थलगत निरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(४) कार्यालयबाट स्वीकृत उपदफा (३) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदनको आधार र यस कार्यविधिमा उल्लेखित अन्य मापदण्ड पुरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई कार्यालयले तोकिएको दस्तुर लिई अनुसूची-६ बमोजिमको ढाँचामा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति/इजाजतपत्र दिन सक्नेछ। अनुमति/इजाजतपत्र प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले प्रत्येक वर्षमा नवीकरण गर्नु पर्नेछ।

(५) यस दफा बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नदिने सम्बन्धमा उपदफा (३) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र निर्णय गरी सक्नु पर्नेछ र सो को जानकारि सम्बन्धित संस्थालाई दिनु पर्नेछ।

(६) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाको बखत स्वास्थ्य संस्था दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भएको तर दफा (५) बमोजिम अनुमति नलिई सञ्चालन गरिरहेका स्वास्थ्य संस्थाले तोकिए बमोजिमको दस्तुर राखि एक पटकका लागि कार्यविधि बमोजिमको प्रकृया पुरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सक्नेछ।

(७) उपदफा (२) (३) र (५) बमोजिम तोकिएको म्याद भित्र कार्यालयले वा अनुगमन समितिले कार्य सम्पन्न नगरेमा अनुमतिका लागि निवेदन दिने स्वास्थ्य संस्थाले एक तह माथिल्लो निकायमा उजुरी गर्न सक्नेछ।

(८) यसरी प्राप्त भएको उजुरी सम्बन्धमा माथिल्लो निकायले उपदफा (२), (३) र (५) मा तोकिएको म्यादमा नबढ्ने गरी शीघ्र अनुगमनको व्यबस्था मिलाई सञ्चालन अनुमतिको

व्यस्था गरिदिन सक्नेछ।

६. **थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिनुपर्नेः** स्वास्थ्य संस्थाले आफुले सेवा सञ्वालन गर्न अनुमति पाएका सेवाको अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरि सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा, यस कार्यविधि बमोजिमका प्रक्रिया पुरा गरी अनुमति लिनुपर्नेछ।

७. **नवीकरण गराउनु पर्नेः** (१) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाको अवधि एक आर्थिक वर्षको हुनेछ, आर्थिक वर्ष समाप्त भएको एक महिना भित्र नवीकरण गरि सक्नुपर्नेछ। तोकिएको अवधी भित्र नवीकरण नभएमा तोकिए बमोजिमको जरिवाना लिई नवीकरण गर्न सकिनेछ।

(२) नवीकरण गर्न चाहने स्वास्थ्य संस्थाले दफा १ बमोजिमको अवधी समाप्त भएको एक महिना भित्र अनुसूचि- ७ बमोजिमको निवेदन दिनुपर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा कार्यालयले तोकिएको दस्तुर लिई एक वर्षका लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिदिन सक्नेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि सकिएको एक वर्ष भित्र नवीकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमति/इजाजतपत्र स्वतः खारेज हुनेछ र सो को जानकारी सम्बन्धित निकायमा दिनु पर्नेछ।

८. **दर्ता, नवीकरण तथा जरिवाना दस्तुरः** यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण तथा जरिवाना दस्तुर आठबीस नगरपालिकाको आर्थिक ऐनले तोके बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद - ३

गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्थाः

९. **स्वःमुल्याङ्कन गर्नु पर्नेः** **(१)** स्वास्थ्य संस्थाले आफुले प्रदान गरेका सेवाहरुको यस कार्यविधिमा उल्लेखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए/नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष परिक्षण (स्वःमुल्याङ्कन) गराई सो को प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले ३० (तिस) दिन भित्र आठबीस नगरपालिका समक्ष अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको अवधि भित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई

सो प्रतिवेदन पेश गर्न आठबीस नगरपालिकाले निर्देशन दिनेछ। त्यस पछिको सात दिन भित्र पनि प्रतिवेदन पेश नगरेमा सञ्चालन अनुमति/इजाजतपत्र रद्ध गर्न सकिने छ।

१०. **अनुगमन तथा निरिक्षण गर्ने:** (१) आठबीस नगरपालिका, प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना र मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार सम्भावित जोखिम, भौतिक अवस्थिति, बिरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या, वित्तीय लगानीमा आधारमा नमुना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यस कार्यविधिको मापदण्ड पुरा नगरेमा सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न वा गराउन सक्नेछ।

(२) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना तथा मन्त्रालयले जुनसुकै निकायबाट सेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेको अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्था र अनुमति प्रदान गर्ने निकायको समेत अनुगमन गर्ने सक्नेछ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पुर्वाधार पुरा नगरि सेवा सञ्चालन गरेको त्यस्ता संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा एक महिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ।

(४) निरिक्षण तथा अनुगमनका क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यस कार्यविधि बमोजिमका गुणस्तर तथा पुर्वाधार मापदण्ड पुरा नगर्ने वा गुणस्तर परिक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्बन्धित आठबीस नगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरि आएका सेवा पुर्ण वा आंशिक रुपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सक्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारबाही गर्नु पुर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिव माफिको सफाई पेश गर्न मौका दिनुपर्नेछ।

(६) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गरिने अनुगमनलाई यो व्यवस्थाले बाधा गर्ने छैन।

(७) स्वास्थ्य सेवा संचालन सम्बन्धि अनुमति लिन प्रक्रिया प्रारम्भ नगरेका स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीले क्लिनिकल प्राक्टिस गर्न पाउने छैन। कुनै चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मिले त्यस्तो संस्थामा क्लिनिकल प्राक्टिस गरेमा निजलाई कारवाहीका लागि सम्बन्धित परिषद्मा लेखी पठाईनेछ।

११. **निवेदन दिन सक्नेः** दफा १० को उपदफा (४) बमोजिम दिएका आदेश वा अनुगमन समितिले यस कार्यविधि बमोजिम पेश गरेको अनुगमन प्रतिवेदन उपर चित्त नबुझ्ने स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो प्रतिवेदन पेश भएको मितिले १५(पन्ध्र) दिन भित्र चित्त नबुझ्नुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनरावलोकनका लागि माथिल्लो निकाय समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ। सो निकायको निर्णय अन्तिम हुनेछ।

१२. **स्वास्थ्य संस्था गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेः** स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरिय, प्रभावकारी तथा सुविधायुक्त बनाउन संचालनमा रहेका एक भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्थाहरु एक आपसमा गाभिई सेवा संचालन गर्न चाहेमा सेवा संचालन गर्न आठबीस नगरपालिका समक्ष त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरुले सयुक्त रुपमा निवेदन दिन सक्नेछन। तर गाभिने स्वास्थ्य संस्थाको शैया संख्या १५ वा सो भन्दा कम हुनु पर्नेछ।

१३. **अनुमति खारेजी तथा कारबाही सम्बन्धि व्यवस्थाः** (१) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि आठबीस नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा संचालन सम्बन्धी अनुमति लिन वा अनुमति नवीकरण गर्नका लागि एक पटकका लागि निश्चित समय अवधि लिई सार्वजनिक सुचना प्रकाशन गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि भित्र स्वास्थ्य संस्था संचालन सम्बन्धी अनुमति नलिने स्वास्थ्य संस्थाको र दफा (९) बमोजिमको अवधि भित्र अनुमति नवीकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति स्वतः खारेज हुनेछ।

परिच्छेद - ४
स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

१४. **स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनः** (१) यस कार्यविधि बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नु हुंदैन।

(२) कसैले यस कार्यविधि बमोजिम अनुमति नलिई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा सो कार्य रोक्न तथा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थालाई आवश्यक कानुनी कारवाहीका लागि

सोझै गृह मन्त्रालयमा वा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत लेखी पठाउने छ र त्यस्तो संस्थाको संचालनलाई भविष्यमा स्वास्थ्य संस्था संचालन अनुमति प्रदान नगर्ने गरि अभिलेख समेत राखिनेछ।

(३) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उदेश्य र क्षमता अनुसार अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट अनुमति लिई देहायका सेवामा समुचित व्यवस्था गरि स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्ने सक्नेछ।

(क) आकस्मिक सेवा,

(ख) बहिरंग सेवा,

(ग) अन्तरंग सेवा,

(घ) निदानात्मक सेवा,

(ङ) शल्यक्रिया सेवा,

(च) प्रबर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा,

(छ) फार्मेसी सेवा,

(ज) फिजियोथेरापी सेवा,

(झ) रक्त सञ्चार सेवा,

(ञ) शवगृह सेवा,

(ट) अस्पताल व्यवस्थापन,

(ठ) वातावरण ब्यवस्थापन,

(ड) प्रसुति सेवा,

(ढ) सघन उपचार सेवा,

(ण) विशेषज्ञ सेवा,

(त) स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्काशित फोहरमैला व्यवस्थापन ।

१५. <u>गुणस्तर सुनिश्चितता सम्बन्धी मापदण्डः</u> (१) स्वास्थ्य संस्थाले दफा (३) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायको गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्नुका साथै देहायका उल्लेखित मापदण्डहरुको समेत पालना गरेको हुनु पर्नेछः

(क) बहिरंग विभागमा आउने विरामीको चापका आधारमा विरामी दर्ता, विशेषज्ञ परामर्श,

निदानात्मक सेवाहरु र औषधी कक्षमा छिटो छरितो सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थामा विश्व स्वास्थ्य संगठन; निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम संक्रमण नियन्त्रण (Infection Prevention) को व्यवस्था हुनु पर्नेछ र सोको नियमित र प्रभावकारी अनुगमन गर्नु पर्नेछ।

(ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न ईकाइबाट प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाहरु स्तरीय रुपमा सञ्चालन गर्न कार्य सञ्चालन निर्देशिका (Standard operating Manual) तयार गरि लागु गर्नु पर्नेछ।

(घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरंग सेवा प्रदान गर्ने चिकित्सकहरु उपलब्ध हुने समय तालिका (दिन र बार खुल्ने गरी) सबैले देख्ने ठाँउमा राखिएको हुनु पर्नेछ।

(ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित विशेषज्ञ चिकित्सकबाट प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।

(च) विरामी आफुले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु पर्दछ।

(छ) विरामी वा विरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धतिबारे स्पष्ट जानकारि दिने व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरु नियमित रुपमा सफा राखिएको हुनु पर्नेछ।

(झ) सबैले देख्ने स्थानमा उजुरि पेटिका राखिएको हुनु पर्नेछ।

(ञ) जन गुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जन गुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ। साथै समाधान हुन नसक्ने भएमा सो को कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारि गराउनु पर्नेछ।

(ट) विरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, प्रकृया तथा अवधि समेत खुलाएको विरामी बडापत्र (Patient Charter) स्वास्थ्य संस्थामा नेपाल सरकारले तोकेको अनुसुची-८ को ढाँचामा तयार गरी सबैले देखिने गरि राख्नु पर्नेछ र सोही अनुरुप सेवाको सुनिश्चितता गर्नु पर्नेछ।

(ठ) अस्पतालमा आउने विरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउन सोधपुछ वा सहायता कक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मिहरुको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग बिरुद्धको खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ।

(ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुको सेवा शर्त सम्बन्धी विनियम बानाएको हुनु पर्नेछ।

(ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको प्रोटोकल/मापदण्ड/निर्देशिका अनिवार्य रुपमा पालना गरेको हुनु पर्नेछ।

(त) अस्पतालले चौबिसै घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्य कार्यकर्ताबाट आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ।

(थ) अस्पतालमा रहेका शैया संख्याको दश प्रतिशत शैया आकस्मिक सेवाको लागि छुट्याईएको हुनु पर्नेछ र शैया क्षमताको आधारमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मिको व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ र सोको विवरण अनुसुचि-९ बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ।

(द) आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने, विरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको हुनु पर्नेछ।

(ध) अस्पतालमा उपचारका लागि विपन्न, असहाय, बेवारिसे विरामीका लागि नगरपालिकाको सिफारिसमा कुल शैयाको १०% आठबीस नगरपालिकाका बासिन्दालाई छुट्याई निःशुल्क उपचार अनिवार्य रुपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। यस्तो सेवामा व्यक्तिलाई दिइएको उपचारको छुट रकम गणना गरिने छैन।

(न) खण्ड (ध) बमोजिम उपलब्ध गराएको उपचार सेवाको अभिलेख राखी आठबीस नगरपालिकामा सो को प्रतिवेदन नियमित रुपमा पठाउनु पर्नेछ।

(प) अस्पतालहरुमा ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई विशेष किसिमको सुविधाको व्यवस्था हुनु पर्नेछ र आवश्यक मात्रामा शैया छुट्याउनु पर्नेछ।

(फ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पुर्वाधार भवन संहिता र सम्बन्धित क्षेत्रको भवन निर्माण सम्बन्धि मापदण्ड अनुरुप हुनु पर्नेछ।

(ब) अस्पतालले विपद व्यवस्थापनको कार्ययोजना बनाएको हुनु पर्नेछ। सो कार्यको लागि सम्पर्क ब्यक्ति तोकि सो को जानकारी आठबीस नगरपालिकालाई दिनुपर्नेछ।

(भ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले सुचना अधिकारी तोकी नगरपालिकालाई जानकारी दिनु पर्नेछ।

(म) स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्किने फोहर मैलाको उचित व्यवस्थापनको तयारी हुनु पर्नेछ।

(२) अस्पतालले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरलाई सुनिश्चितता प्रदान गर्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गुणस्तर चिन्ह लिन अस्पताललाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

परिच्छेद - ५

अस्पताल सम्बन्धी मापदण्डहरु

१६. **अस्पतालको पुर्वाधार सम्बन्धी मापदण्डहरुः** अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिमको पुर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ।

(क) अस्पताल रहने स्थान धुंवा, धुलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदुषणबाट मुक्त भएको।

(ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाता भित्र उपयुक्त सुरक्षाको व्यवस्था भएको।

(ग) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुँच भएको।

(घ) पानी, बिजुलि र संचार सुविधा उपलब्ध भएको।

(ङ) सवारी साधन पार्किङ्गका लागि प्रयाप्त व्यवस्था भएको

(च) जोखिमपुर्ण फोहर व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था गर्नुका साथै फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० बमोजिम फोहर व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पुर्वाधार व्यवस्था मिलाएको।

१७. **अस्पतालको भवन सम्बन्धी मापदण्डहरुः** स्वास्थ्य संस्थाको भवन सम्बन्धी मापदण्ड देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) स्वास्थ्य संस्थाको भवन निर्माण गर्दा भवन ऐन, २०५५ को दफा १० र ११ मा भएको व्यवस्था तथा अनुसुची -२ बमोजिम हुनु पर्नेछ।

(ख) विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गरी सर्वसाधारणको जानकारीका लागि भवनमा सुरक्षा सम्बन्धि संकेत चिन्हहरु उपयुक्त स्थानमा स्पष्ट गरी राखिएको हुनु पर्नेछ।

(ग) अस्पताल भवनमा प्रशासनिक कार्यालय, बहिरंग विभाग, अन्तरंग विभाग, इमर्जेन्सी विभाग, प्रयोगशाला,फार्मेसी, रेडियोलोजी विभाग, क्यान्टिन, Central Sterile Supply Department (CSSD), Laundry लगायत अस्पतालको स्तर अनुरुप तोकिएको सेवाहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(घ) पुर्वाधारको हकमा "स्वास्थ्य भवन पुर्वाधारको डिजाईन तथा निर्माण सम्बन्धि निर्देशिका, २०७४ (पहिलो संसोधन २०७७)" अनुसार भवन डिजाईन भएको हुनु पर्नेछ।

(ङ) अस्पतालको क्षेत्रफल प्रति शैया न्युनतम ५५ बर्ग मिटरको हुनु पर्नेछ।

(च) प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा १४ वर्ग मिटर हुनु पर्नेछ।

(छ) अस्पताल भित्र प्रवेश गर्ने र बाहिर निस्किने द्धार संम्भव भए सम्म अलग अलग हुनु पर्नेछ।

(ज) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरुले प्रयोग गर्ने सवारी साधन, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सवारी साधनका लागि प्रयाप्त पार्किङ्गको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(झ) अस्पतालले वगटेको कुल क्षेत्रफलको ५ प्रतिशत ग्रीन बेल्ट हुनु पर्नेछ।

(ञ) प्रतिक्षालयमा आवश्यकता अनुसार बस्ने कुर्सीको व्यवस्था हुनु पर्ने र सुचना पाटी, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सुचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ।

(ट) अस्पताल जेष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपागं मैत्री हुनु पर्नेछ।

१८. <u>**उपचारात्मक सेवा सम्बन्धी व्यवस्थाः**</u> बहिरंग, अन्तरंग, आकस्मिक विभाग सम्बन्धी मापदण्ड देहाय बमोजिम हुनेछः

(क) बहिरंग विभागः

(१) १५ शैया सम्मको अस्पतालले बहिरंग विभागमा देहायका सेवाहरु उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

- आधारभुत स्वास्थ्य सेवा,
- सामान्य चिकित्सा,
- सामान्य सल्यक्रिया,
- स्त्रीरोग तथा प्रसुती सेवा,
- बाल रोग तथा शिशु सेवा,
- सामान्य दन्त सेवा,

नोटः १५ शैया सम्मका अस्पतालले सम्बन्धित चिकित्सकको उपलब्धतामा आकस्मिक शल्यक्रिया सेवा प्रदान गर्न सक्ने छन् तर अन्य विशेषज्ञ सेवा दिन मिल्ने छैन।

(२) शैयाको आधारमा सेवाको मापदण्ड देहायको तालिका बमोजिम हुनु पर्नेछः

क्र.सं	मापदण्ड	अस्पतालको शैया संख्या		
		५	१०	१५
१	विरामी नाम दर्ता कक्ष/स्थानको व्यवस्था	√	√	√
२	अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि अलग अलग ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्था मिलाएका	-	-	√
३	बहिरंग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा १४ वर्ग मीटरको हुनुपर्ने र कन्सल्टेन्टको युनिट वा सेवा अनुसार सिफ्ट अनुसार ओ.पी.डी. संचालन गर्न सकिने	√	√	√
४	स्वास्थ्य संस्थाले बहिरंग सेवा प्रदान गर्ने विशेषज्ञ चिकित्सक वा अन्य चिकित्सकहरु उपलब्ध हुने समय तालिका (दिन र बार खुल्ने गरी)	√	√	√
५	व्हिलचेयर, ट्रलि, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था भएको	√	√	√
६	व्हिलचेयर, ट्रलि, स्ट्रेचर राख्ने ठाउँ पर्याप्त भएको	√	√	√
७	व्हिलचेयर, ट्रलि, स्ट्रेचर चलाउने मानिस पर्याप्त भएको	√	√	√
८	विरामी वा विरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धतिबारे स्पष्ट जाकारी (counselling) दिने व्यवस्था	√	√	√
९	ओ.पि.डी. कक्षमा पर्याप्त फर्निचर सहितको प्रतिक्षालय	√	√	√
१०	सूचना-पाटी, टि.बि. स्क्रिन, पोष्टर आदिबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा सम्बन्धि जानकारी दिने व्यवस्था	√	√	√
११	महिला र पुरुषका लागि अलग अलग र आवश्यकता अनुसार अपाङ्गतामैत्री र जेष्ठ नागरिकमैत्री समेत शौचालयको व्यवस्था	√	√	√

(ख) अन्तरंग विभागः- अन्तरंग विभाग सम्बन्धी मापदण्ड देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछः

(१) जनरल वार्डको हकमा महिला र पुरुषको लागि अलग अलग वार्डको व्यवस्था हुनु पर्नेछ। यदि छुट्टै वार्डको व्यवस्था गर्न नसकिएको खण्डमा महिला विरामीको गोपनियता र सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्नु पर्नेछ।

(२) अस्पतालमा वार्डको सुविधा हुने गरी ड्रेसिङ रुम, काउन्सेलिङ रुम आदिको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ।

(३) अपाङ्गता भाएका विरामीहरुको व्यक्तिगत सरसफाई र लुगा फेर्ने प्रयोजनका लागि आवश्यक व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(४) एक जनरल वार्डमा अधिकतम पन्ध्र शैया भन्दा बढी राख्न नपाईने।

(५) एक क्युविकलमा छ शैया भन्दा बढी राख्न नपाईने।

(६) अस्पतालमा आवश्यकता अनुसार क्याबिन कोठाहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ। कुल शैयाको बढीमा ३० प्रतिशत मात्र क्याबिन शैया राख्न पाइने छ।

(७) वार्डको लागि नर्सिङ स्टेशन हुनु पर्नेछ।

(८) नर्सिङ स्टेशनबाट प्रत्येक विरामीको प्रत्यक्ष निगरानी हुने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ र उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक विरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्नेछ।

(९) अस्पतालमा आवश्यकता अनुसार चेन्जिङ रुम, शौचालय, बाथरुम, स्टोर, नर्स तथा डाक्टरको डयुटी रुमको व्यवस्था गारिएको हुनु पर्नेछ।

(१०) प्रसूति सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालको लेवर रुम र प्रसूति कक्षामा कम्तिमा एउटा कार्डियो-टोकोग्राफी मेशिन जडान भएका हुनु पर्नेछ।

(११) शैयाको आधारमा सेवाको मापदण्ड देहायको तालिका बमोजिम हुनु पर्नेछः

क्र. सं.	**मापदण्ड**	**अस्पतालको शैया संख्या**		
		५	१०	१५
१	डाक्टरको डयूटी रुम, प्यान्ट्री, आईसोलेशन रुम, ट्रिटमेण्ट रुम, शौचालय आदिको व्यवस्था	√	√	√

२	शैया बीच कम्तिमा ५ फिट तथा भित्ताबाट कम्तिमा २ फिटको दुरी	√	√	√
३	अस्पतालमा बच्चा, सुत्केरी, अब्जर्भेसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था	√	√	√
४	जनरल शैयाको हकमा ४ देखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको	√	√	√
५	लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको	√	√	√
६	लेबर रुम र एक्टिभ लेबर वार्डको लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	√	√	√
७	प्रसुति हुनु अगावैका विरामी भर्ना गर्नका लागि pre-labour ward को व्यवस्था हुनुपर्ने	-	-	√
८	लेबर रुम र लेबर टेलको हकमा विरामीको चाप अनुसार तय गर्नुपर्ने	-	-	√
९	प्रति लेबर टेबल २ जना मिडवाईफ वा SBA तालिम प्राप्त नर्स हुनुपर्ने र एक्टिभ लेबर वार्डको हकमा प्रति २ शैया १ जना मिडवाईफ वा SBA तालिम प्राप्त नर्सको व्यवस्था हुनुपर्ने	-	-	√
१०	Active Labour Ward र लेबर रुम जोडिएको हुनु पर्नेछ	-	-	√

(ग) आकस्मिक विभागः- आकस्मिक विभाग सम्बन्धी मापदण्ड देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :

(१) अस्पतालमा कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशतका दरले आकस्मिक कक्षमा शैयाहरु उपलब्ध हुनु पर्नेछ।

(२) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ।

(३) आकस्मिक कक्ष संचालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे, इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला, ओ.पि.डि. तथा व्हिलचेर, ट्रलि, स्ट्रेचर लैजान ल्याउन विरामी सजिलै समेत वार्डहरुमा अन्य सार्न सकिने

गरी संचालनमा ल्याएको हुनु पर्नेछ।

(४) आकस्मिक कक्षमा प्रतिक्षालय, शौचालय, ट्रायज क्षेत्र, निसंक्रमण कक्ष, चेन्जिङ रुम, मेडिकोलिगलका लागि गोपनियता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ।

(५) अस्पतालमा आकस्मिक सेवाका लागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मी चौबीसै घण्टा र चिकित्सक अनकलमा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(६) आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने विरामीको रेफरल प्रकृया तथा विरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट रुपमा परिभाषित रहेको हुनु पर्नेछ।

(७) प्रकोपजन्य रोगहरु प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरूलाई बिचार गरी आकस्मिक उपचार सेवाका लागि संस्थाले विपद् व्यवस्थापन योजना बनाएको र अघ्यावधिक गरेको हुनुपर्नेछ।

(८) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तिमा Basic life support/Primary Trauma Care/Advance Cardiac Life Support/Advance Trauma life Support/Primary Emergency care आदि सम्बन्धी तालिम लिएको हुनु पर्नेछ।

(९) शैयाका आधारमा सेवाको मापदण्ड देहायको तालिका बमोजिम हुनु पर्नेछः

क्र. सं.	मापदण्ड	अस्पतालको शैया संख्या		
		५	१०	१५
१	कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशत आक्कस्मिक कक्षमा शैयाहरूको उपलब्धता	१	१	२
२	आकस्मिक कक्षवाट अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे, इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला, ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा अन्य सेवाहरुमा सजिलै विरामी त्याउन लैजान सकिने ब्यवस्था (व्हिलचेर/ट्रली जान सक्ने अवस्था)	√	√	√
३	आपतकालीन सेवाका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरु अस्पतालको आपतकालीन कक्षमा सहज रुपमा आउन जान सक्ने अवस्था	√	√	√
४	आवश्यक सेवा दिनका लागि आकस्मिक कक्षको कोठा उपलब्धता	√	√	√

५	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट (२५ भन्दा कम शैया क्षमता स्वास्थ्यकर्मी, ५० र सो भन्दा माथिको क्षमता भएका अस्पतालहरुमा चौबीसै घण्टा चिकित्सक सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था)	√	√	√
६	आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति तालिम प्राप्त	√	√	√
७	आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधिहरु चौबिसै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था	√	√	√
८	आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर हुने भए रिफरल प्रक्रिया र विरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको	√	√	√
९	संचार सुविधा (टेलिफोन, ईन्टरनेट, आदि)	√	√	√
१०	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	√	√	√
११	शौचालय र शौचालयमा प्रयाप्त पानीको व्यवस्था	√	√	√
१२	सार्वजनिक टेलिफोन सेवा	√	√	√

परिच्छेद - ६
जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड

१९. **जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्डः** जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछः

(क) सुशासन तथा व्यवस्थापनका लागि जनशक्तिः

क्र.सं.	पद	आधारभूत अस्पताल		
		५ शैया	१० शैया	१५ शैया
१	मेडिकल डाइरेक्टर/मेडिकल सुपेरिटेनडेन्ट	१ (मे.अ.)	१ (मे.अ.)	१ (मे.ज.)

*मे.अ. — मेडिकल अधिकृत, मे.ज.- मेडिकल जनरलिष्ट

(ख) क्लिनिकल सेवाका लागि जनशक्तिः

क्र.सं.	पद	आधारभूत अस्पताल		
		५ शैया	१० शैया	१५ शैया
१	Gynecologist and Obstetrician	-	-	१

२	Pediatrician	-	-	१
३	General Practioner (MDGP)	-	-	१
४	Medical Officer	१	१	२
५	Nursing Officer	-	१	१
६	Staff Nurse	४	४	७
७	Paramedics (HA/AHW)	२	४	५
८	Pharmacy Officer	-	१	१
९	Assistant Pharmacy	१	१	१
१०	Anaesthia Assistant	-	-	१
११	Dental Hygienist	-	-	१

(ग) अस्पताल सहयोग सेवाका लागि जनशक्तिः अस्पताल सहयोग सेवाका लागि आवश्यक पर्ने कार्यालय सहयोगी, धारा, बिजुली, बगैचाको व्यवस्था, सुरक्षाको प्रबन्ध, सवारी चालक लगायत सहायक कार्यका लागि सेवा करार, दरबन्दी वा आउटसोर्सिङ गरी आवश्यकता अनुसार सेवाको सुनिश्चितता गरेको हुनु पर्नेछ।

परिच्छेद - ७
अक्सिजन, औजार तथा उपकरणहरु

२०. **अक्सिजन सम्बन्धि व्यवस्थाः** अस्पतालमा अक्सिजन ग्यास निरन्तर रुपमा आपूर्तिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

२१. **उपकरण सम्बन्धि व्यवस्थाः** (१) रेडियो इमेजिङ उपकरण सम्बन्धि व्यवस्था परिच्छेद ८ को दफा (३८) बमोजिम हुनेछ।

(१) प्रयोगशाला उपकरण सम्बन्धि व्यवस्था परिच्छेद ८ को दफा (३९) बमोजिम हुनेछ।

(२) Cardiac उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ।

SN	Name of the Equipment	Type of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Ordinary ECG machine	0	1

2	Pulse Oximeter	1	2
3	B.P. apparatus table model	2	4
4	Stethoscope	2	4

(३) Operation Theatre सम्बन्धी उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ।

SN	**Name of the Equipment**	**Type of Health Organization**	
		Basic Health Center	**5-15 Bed**
1	Auto Clave HP Vertical (2 bin)	0	Optional
2	Operation Table Hydraulic Major	0	1
3	Operation Table Hydraulic Minor	0	1
4	Autoclave vertical single bin	1	2
5	Focus lamp ordinary	1	2
6	Sterilizer Medium (Instrument)	0	1
7	Sterilizer Small (Instrument)	1	1
8	Bowl sterilizer-medium	0	1
9	Diathermy machine (Electric Cautery)	0	1
10	Suction Apparatus- Electrical	0	2
11	Suction Apparatus (foot operated)	1	2
12	Dehumidifier	0	1
13	Ultra Violet Lamp	0	1
14	Ethylene Oxide Sterilizer	0	1
15	Microwave sterilizer	0	1

(४) अस्पतालमा प्याथोलोजी सम्बन्धि उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ।

(क) Microbiology Bacteriology:

S.N.	**Name of the Equipment**	**Types of Health Organization**	
		Basic Health Centre	**5-15 Bed**
1	Incubator	0	1
2	Hot Air Oven	0	Optional
3	Microscope	0	1
4	Centrifuge/Rotator	0	1
5	Refrigerator	0	1
6	Auto pipette	0	3

(ख) **Biochemistry:**

S.N.	Name of the Equipment	Types of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Semi Auto Analyzer	0	Optional
2	Centrifuge/Rotator	0	1
3	Hot Air Oven	0	Optional
4	Refrigerator	0	1
5	Micro pipettes	0	1

(ग) **Haematology:**

S.N.	Name of the Equipment	Types of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Microscope (Binocular)	0	1
2	Blood cell counter (18 parameters or above)	0	1
3	Centrifuge/Rotation	0	Optional
4	Colorimeter	0	Optional
5	Hot air oven	0	Optional
6	Refrigerator	0	Optional
7	Counting Chamber	0	1
8	Computer with Printer	0	Optional
9	Micro pipette	As per need	

(घ) **Histopathology:**

SN	Name of the Equipment	Types of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Microscope (Binocular)	0	1
2	Incubator	0	Optional
3	Micro pipette	As per need	

(ङ) **Microbiology, Virology, Serology:**

S.N.	Name of the Equipment	Types of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Water Bath	0	1
2	Hot air oven	0	1
3	Multi-channel micro pipette	0	1
4	Variable Micro pipette	As per need	

5	Incubator	0	1
6	Centrifuge	0	1
7	Weighing balance	0	1
8	Autoclave vertical	0	Optional
9	Stopwatch	0	1

(५) अस्पतालमा एनेस्थेसिया (Anesthesia) सम्बन्धि उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ।

S.N.	Name of the Equipment	Types of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Endo Tracheal tube sets	0	1
2	Air way (Female)	0	1
3	Air way (Male)	0	1
4	Mouth Prop	0	1
5	Tongue Depressors	0	2
6	O_2 cylinder for Boyles	0	1
7	Boyles Apparatus with Fluotec and circle absorber	0	Optional
8	Oxygen Concentrator/Cylinder	1	1
9	Monitors ECG, NIBP, SPO_2 with IBP	0	1
10	Transport Monitor ECG, SPO_2, NIBP	0	1
11	Portable USG	As Mentioned in Radio imaging Section	
12	Mac Coy Laryngoscope	0	12
13	Intubating LMA 3,4	0	13
14	Double Lumen Tube	0	14
15	AMBU bag/Mask	1	15
16	Defibrillator	0	16

(६) Labour ward, Neonatal & Special Newborn Care Unit (SNCU) भएका अस्पतालहरुमा उपकरण देहाय बमोजिमका उपकरणहरु हुनु पर्नेछ।

S.N.	Name of the Equipment	Types of Health Organization	
		Basic Health Centre	5-15 Bed
1	Emergency Resuscitation Kit-Baby	1	2
2	Standard weighing scale	1	2
3	Double-outlet Oxygen Concentrator	Optional	Optional

4	Radiant Warmer	Optional	1
5	Foetal Doppler	1	2
6	Delivery Kit	1	2
7	Episiotomy kit	1	2
8	Forceps Delivery kit	Optional	1
9	Silastic vacuum extractor	Optional	1
10	Pulse Oxymeter baby & adult	1	2
11	Nebulizer baby	1	2
12	Weighing machine adult	1	2
13	Weighing machine infant	1	2

(७) Eclampsia Room भएका अस्पतालमा Eclampsia उपचारका लागि देहाय बमोजिमका उपकरणहरु हुनु पर्नेछ।

S.N.	Equipment	Number
1	ICU Beds	2
2	Emergency Resuscitation Tray (Adult) including intubation equipment	3
3	BP Apparatus	3
4	Cardiac Monitor	2
5	Pulse oximeter	2
6	Airway (Female)	2
7	Nebulizer	1
8	Oxygen Supply (Central)	2
9	Suction Apparatus (Electrical)	2
10	Suction Apparatus (Foot)	1
11	Wall Clock	1
12	Torch	1
13	Emergency Call Bell	2
14	Stethoscope	2

(८) (Special Newborn Care Unit (SNCU) भएका अस्पतालमा सो सम्बन्धित देहाय बमोजिमका उपकरणहरु हुनु पर्नेछ।

S.N.	Equipment	Number
1	Electronic weighing scale	5 (essential)
2	Infantometer	5 (essential)
3	Emergency drugs trolley	5 (essential)
4	Procedure trolley	5 (essential)

5	Wall clock with seconds hand	1 for each room
6	Refrigerator	1 for the unit
7	Spot lamp	5 (essential)
8	Portable x-ray machine	1 for the unit (essential)
9	Basic surgical instruments e.g., fine scissors, scalpel with blades, fine artery forceps, suture material & needles, towel, clips etc.	1 set per bed (essential)
10	Nebulizer	1 for the unit
11	Multi-channel monitor with non-invasive BP monitor (3 size:0,1,2-disposable in plenty-reusable neonatal probe, at least 4)	4 (desirable)
12	Room Thermometer	4 (essential)

(९) Special Newborn Care Unit भएका अस्पतालमा निर्मलिकरणका लागि देहाय बमोजिमका उपकरणहरु हुनु पर्नेछ।

S.N.	Equipment	Number
1	Electric heater/boiler	2 (essential)
2	Washing machine with dryer (separate)	1 (essential)
3	Electronic fumigator	2 (essential)
4	Vacuum Cleaner	1 (essential)
5	Gowns for doctors, nurses, neonatal aides, Group D staff & mothers	Adequate number of each size (essential)
6	Washable slippers	Adequate number of each size (essential)
7	Vertical Autoclave	1 (essential)
8	Autoclave drums (large & medium & small sizes)	At least 6 of each size (essential)
9	Disinfectant sprayer	1 (essential)
10	Container for liquid disinfectant	2 (essential)
11	Formalin Vaporizer	1 (essential)
12	Hot Air Oven	1 (desirable)
13	Ethylene oxide (ETO) Sterilizer	1 (desirable)

(१०) आकस्मिक तथा अत्यावश्यक औषधी तथा औजारको सूचीः

S.N.	Name of drugs

1	Ranitidine, Omeprazole, Pantoprazole (Inj)
2	Adrenaline (Inj)
3	Chlorpheniramine (Inj)
4	Aminophyline (Inj)
5	Atropine (Inj)
6	Hyoscine Bromide (Inj)
7	Calcium Gluconate (Inj)
8	Ciprofloxacin, Ampicillin, Ampiclox, Ceftrizone, etc. (Inj)
9	Deriphylline (Inj)
10	Dexamethasone (Inj)
11	Dextrose 5 % Saline (Inj)
12	Dextrose 10 % Saline (Inj)
13	Dextrose 25 % Saline (Inj)
14	Dextrose 50 % Saline (Inj)
15	Diazepam, Lorazepam, Amdazolam (Inj)
16	5% Dextrose Saline (Inj)
17	Dopamine (Inj)
18	Pentazocine (Inj)
19	Hydrocortisone (Inj)
20	Frusemide (Inj)
21	Mannitol (Inj)
22	Metronidazole (Inj)
23	Morphine (Inj)
24	Nitroglycerine, Labetolol (Inj)
25	Normal Saline (Inj)
26	Paracetamol (Inj)
27	Metachlopramide (Inj)
28	Pethidine (Inj)
29	Phenergan (Inj)
30	Potassium Chloride (Inj)
31	Phenobarbitone (Inj)
32	Phenytoin (Inj)
33	Naloxone (Inj)
34	Vitamin 'K' (Inj)
35	Ringer's Lactate (Inj)
36	Sodium Bicarbonate (Inj)
37	Diclofenac (Inj)
38	Dobutamine (Inj)
39	Noradrenaline (Inj)
40	Isoprenaline (Inj)
41	Aminodarone (Inj)

42	Magnesium Sulphet (Inj)
43	Digoxin (Inj)
44	Adenosine, Verapamil (Inj)
45	Tramostate (Inj)
46	Antacids (Tab)
47	Aspirin (Tab)
48	Diclofenac (Tab)
49	Paracetamol Tablet, gel
50	Ibuprofen (Tab)
51	Codeine Phosphate (Tab)
52	Prednisolone (Tab)
53	Antibiotics Oral (Tab/Cap)
54	Povidone lodine (Sol)
55	Antibiotics Ointments
56	Others as per necessary

(११) आकस्मिक अवस्थाका लागि देहाय बमोजिमका अत्यावश्यक औजारहरु हुनु पर्नेछः

S.N.	Equipment
1	Ambu bag with mask
2	Artery Forceps
3	Salbutamol Inhaler
4	Povidone Iodine
5	Blood Transfusion Set
6	BP Instrument
7	Clinwax ear drop
8	Crepe Bandage 4”
9	Crepe Bandage 6”
10	Dissection Forceps non tooth
11	Dissection forceps tooth
12	Disposable Syringe 3cc, 5cc, 10cc, 20cc
13	Endo tracheal tube (Pediatric and Adult) 3.0-8.5
14	Laryngeal Mask airway 3.0-8.5
15	Foley's catheter 6f-20f, 3way
16	Gloves No.6, 6.5, 7, 7.5
17	I.V. Cannula 14G-24G
18	I.V. Set + Pediatric Burret

19	I.V. Infusion Set
20	C.V.P. line Set
21	Chest Tube (Different Sizes)
22	Ipratropium bromide inhaler + Solution
23	Knee hammer
24	Laryngoscope with blade (Adult, Pediatric sizes)
25	Leucoplast
26	Oxymetazoline Nasal drop
27	Needle holder
28	Ryle's tube (N/G Tubes)
29	Scissors (different types)
30	Silver sulphadiazine cream
31	Stethoscope
32	Suction Machine with tubes
33	Thermometer
34	Sphygmomanometer
35	Tongue depressor
36	Torch Light
37	Uro bag
38	Wooden Splint
39	Spinal Board-1
40	Cervical Collor 1-5
41	Antibiotic Injection (Different)
42	Pulse Oxymeter -1
43	Otoscope-1
44	Ophthalmoscope-1
45	Glucometer -1
46	Digital Clock
47	Different Size (K- Wire)

परिच्छेद - ८

व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड

२२. **सोधपुछ तथा गुनासो सुनुवाईः** अस्पतालमा सोधपुछ कक्ष, गुनासो सुन्ने अधिकारी, गुनासो पेटिका हुनु पर्नेछ र हरेक हप्ता गुनासो पेटिका खोल्नु पर्नेछ।

२३. **<u>सूचना तथा संचार सेवाः</u>** (१) अस्पतालमा आकस्मिक सेवाका टेलिफोन नम्बरहरु एम्बुलेन्स, प्रहरी, दमकल आदिको अध्यावधिक टेलिफोन नम्बर राख्नु पर्नेछ।

(३) सबैले देख्न सक्ने गरी नेविगेसन चार्ट र नागरिक बडापत्र राख्नु पर्नेछ।

(४) अस्पतालहरुमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

२४. **<u>पानीको व्यवस्थाः</u>** (१) अस्पतालमा चौबिसै घण्टा पर्याप्त मात्रामा सफा पिउने तथा अन्य प्रयोजनको लागि पानी उपलब्ध हुनु पर्नेछ।

(२) अस्पताल द्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परिक्षण ६/६ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनु पर्नेछ।

२५. **<u>विधुतको आपूर्तिः</u>** अस्पतालमा चौबिसै घण्टा विधुत आपूर्तिको व्यवस्था हुनुको साथै ब्याक-अप प्रणालीको समेत व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ।

२६. **<u>शौचालयको व्यवस्थाः</u>** अस्पताल हाता भित्र पर्याप्त पानी र साबुन सहितको पर्याप्त संख्यामा सफा शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

२७. **<u>विरामी कुरुवा सुविधाः</u>** अस्पतालमा बहिरंग तथा अन्तरंग सेवा दिइने स्थानहरुमा पर्याप्त मात्रामा विश्राम स्थल तथा विरामी कुरुवाको लागि कुरुवा स्थलको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

२८. **<u>क्यान्टिनको व्यवस्थाः</u>** अस्पताल हाता भित्र स्वस्थ, सुविधायुक्त चौबिसै घण्टा संचालनमा रहने क्यान्टिनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

२९. **<u>सुरक्षाको व्यवस्थाः</u>** (१) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ।

(२) आपतकालिन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकाय सँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ।

(३) अस्पतालका संवेदनशील क्षेत्रहरु जस्तै आकस्मिक कक्ष, फार्मेसी, बहिरंग कक्ष, पार्किङ, टिकट कक्ष लगायतका क्षेत्रहरु मा CCTV जडान गरी कम्तिमा ३० दिन सम्मको रेकर्ड रहने व्यवस्था गरिएको हुनु पर्नेछ।

३०. <u>**एम्बुलेन्स व्यवस्थाः**</u> एम्बुलेन्स सेवालाई एकीकृत एम्बुलेन्स सेवा संचालन निर्देशिका, २०७७ (संशोधन सहित) बमोजिम प्रेषण सेवामा आवद्ध गरी अस्पतालमा आधारभूत मेडिकल इमर्जेन्सी सम्बन्धि तालिम लिएको स्वास्थ्यकर्मी सहितको एम्बुलेन्स सेवाको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

३१. <u>**पार्किङको व्यवस्थाः**</u> कर्मचारी तथा सेवाग्राहीहरुको लागि सवारी साधन पार्किङको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

३२. <u>**भण्डारको व्यवस्थाः**</u> अस्पतालको लागि आवश्यक लत्ता कपडा, सरसफाई सामाग्री, औजार, उपकरण तथा औषधीको न्यूनतम मौज्दात रहनु पर्नेछ र सो सामाग्रीहरुको उपयुक्त भण्डारको लागि रेफ्रिजिरेटर, एयर कन्डिसनर उपयुक्त भेन्टिलेसन सहितको पर्याप्त भण्डार कक्षको व्यवस्था हुनु पर्नेछ। साथै आपतकालिन अवस्थामा प्रयोग हुने सामाग्रीहरु को भण्डारणको लागि कम्तिमा एक महिनाको लागि पुग्ने अलग्गै भण्डारण कक्षको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

३३. <u>**फोहोरमैलाको व्यवस्थाः**</u> अस्पताल हाता सफा, स्वच्छ र दुर्गन्ध रहित हुनु पर्नेछ। अस्पतालको स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन फोहोरमैला व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७७ (संशोधन साहित) अनुसार हुनु पर्नेछ।

३४. <u>**अग्नि निन्यत्रण व्यवस्थाः**</u> अस्पतालहरुमा सेवा प्रदान गर्ने सबै स्थानहरुमा पर्याप्त मात्रामा अग्नि नियन्त्रण यन्त्र (Fire Extinguisher) को व्यवस्था हुनु पर्नेछ। साथै अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरुको संचालन सम्बन्धी तालिम सबै कमचारीहरुलाई दिएको हुनु पर्नेछ।

३५. <u>**मर्मत संभारको व्यवस्थाः**</u> अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र उपकरण,विधुतीय उपकरणहरुको नियमित मर्मत संभार गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ।

परिच्छेद - ९
सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

३६. <u>**विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालका पुर्वाधार तथा मापदण्डहरु**</u>: विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालको पूर्वाधार तथा मापदण्डहरू सम्बन्धी विस्तृत स्वास्थ्य संस्था स्थापना, संचालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका, २०७० (संशोधन सहित) तथा स्वास्थ्य संस्था संचालन

मापदण्ड, २०७७ (संशोधन सहित) बमोजिम हुनेछ।

३७. **<u>स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली-क्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरूः</u>** (१) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्न चिकित्सक कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ।

(२) परामर्श सेवा दिने व्यक्ति स्वास्थ्य विज्ञानमा प्रमाणपत्र तह उत्तिर्ण गरी परामर्श सेवा तालिम प्राप्त हुनुपर्नेछ।

(३) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिनिकमा फार्मेसी संचालन गर्न फार्मसी औषधी व्यवस्था विभागमा दर्ता भएको र सम्बन्धित दर्तावाला व्यक्ति नै फार्मेसीमा रहि सेवा दिनु पर्नेछ।

(४) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिनिकमा रेडियोलोजी, प्रयोगशाला, विशेषज्ञ सेवा, डेण्टल सेवा सञ्चालन गर्नु परेमा छुट्टाछुट्टै सेवा सम्बन्धि निर्धारित पूर्वाधार पुरा गरि सेवा सञ्चालन अनुमति लिनु पर्नेछ।

(५) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिानिकमा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमका आवश्यक न्युनतम सुविधाहरु हुनुपर्नेछः-

(क)	विरामीको जाँच गर्ने Ventilated वा AC कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने (कम्तिमा १४ वर्ग मिटर)	१
(ख)	विरामी बस्ने ठाँउ (कुर्ने ठाँउ)	१
(ग)	विरामी जाँच्ने टेबुल	१
(घ)	चिकित्सकको लागि टेबुल	१
(ङ)	चिकित्सकको लागि कुर्सी	१
(च)	विरामी बस्ने टुल	१
(छ)	शौचालयको व्यवस्था (अपांग मैत्री सहित)	२
(ज)	टेलिफोन, ईन्टरनेट र Web Page	
(झ)	स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्री	
(ञ)	स्वच्छ पानीको आपूर्ति	
(ट)	निरन्तर बिधुत आपूर्ति	

(६) सेवा र विषय अनुसारको आवश्यक औजार तथा उपकरणहरुको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(७) विरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि कम्प्युटर वा रजिष्टरको प्रयोग गर्नु पर्नेछ।

(८) क्लिनिकमा प्रयोग हने सम्पूर्ण औजारहरुको अनिवार्य निर्मलीकरणको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(९) क्लिनिकमा काम गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीको योग्यताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि साथै प्राविधिक कर्मचारीहरुको सम्बन्धित पारिषदमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र प्रतिलिपि राख्नु पर्नेछ।

(१०) दर्ता प्रमाणपत्र, सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाँउमा राख्नु पर्नेछ।

(११) आठबीस नगरपालिकाबाट तोकिएको एकीकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको ढाँचा अनुसार नियमित रुपमा मासिक प्रतिवेदन आठबीस नगरपालिकामा पठाउनु पर्नेछ।

३८. <u>पारामेडिक्स क्लिनिक/पारामेडिक्स आयुर्वेद क्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरूः</u> (१) पारामेडिक्स क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने स्वास्थ्यकर्मी कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा सामान्य चिकित्सा वा सि.एम.ए. कोर्ष उत्तिर्ण गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(१) पारामेडिक्स आयुर्वेद क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने स्वास्थ्यकर्मी कुनै पनि मान्यता प्राप्स शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा आयुर्वेद स्वास्थ्य सहायक कोर्ष उत्तिर्ण गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(२) क्लिनिकमा रेडियोलोजी, प्रयोगशाला, फार्मेसी तथा अन्य सेवा संचालन गर्नु परेमा छुट्टाछुट्टै सेवा सम्बन्धि निर्धारित पुर्वाधार पुरा गर्नु पर्नेछ।

(३) पारामेडिक्स क्लिनिकमा स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्नु परेमा देहाय बमोजिमको न्युनतम भौतिक सुविधाहरु हुनुपर्नेछ।

(क)	विरामीको जाँच गर्ने Ventilated कोठा (कम्तिमा १४ वर्ग मिटर)	१
(ख)	विरामी बस्ने ठाँउ (कुर्ने ठाँउ)	१
(ग)	विरामी जाँच्ने टेबुल	१

(घ)	स्वास्थ्यकर्मीका लागि टेबुल	१
(ङ)	स्वास्थ्यकर्मीका लागि कुर्सी	१
(च)	विरामी बस्ने टुल	१
(छ)	शौचालयको व्यवस्था	
(ज)	स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्री	
(झ)	स्वच्छ पानीको आपूर्ति	
(ञ)	विरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि कम्प्युटर वा रजिष्टरको व्यवस्था	
(ट)	निरन्तर बिधुत आपूर्ति	

(४) क्लिनिकमा काम गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीको योग्यताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि साथै प्राविधिक कर्मचारीहरुको सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र प्रतिलिपि राखु पर्नेछ।

(५) दर्ता प्रमाणपत्र, सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले दख्ने ठाँउमा राखु पर्नेछ।

(६) आठबीस नगरपालिकाबाट तोकिएको एकीकृत स्वास्थ्य वयवस्थापन सूचना प्रणालीको ढाँचा अनुसार नियामित रुपमा मासिक प्रतिवेदन आठबीसङ नगरपालिकामा पठाउनुपर्नेछ।

३९. <u>रेडियोलोजी इमेजिङ्ग सेवा सम्बन्धी व्यवस्थाः</u> (१) रेडियो इमेजिङ सेवा संचालनको लागि देहाय बमोजिमको मापदण्डहरू पुरा गरेको हुनु पर्नेछ।

(क) साधारण एक्सरेको लागिः-

(१) एउटा एक्सरे मेसिन जडान गर्नका लागि कम्तिमा ४५० से मि. X ४०० से मि. र उचाई कम्तिमा २५० से.मि.को कोठा उपलब्ध हुनु पर्नेछ।

(२) नियन्त्रण गर्ने कोठा एक्सरे कोठा भन्दा अलग हुनुपर्नेछ र कम्तिमा १५५ से मि. X १२० से.मि. को हुनुपर्नेछ।

(३) प्रोसेसिङ कोठा एक्सरे कोठा भन्दा अलग हुनु पर्नेछ।

(४) प्रतिक्षा गर्ने र रिपोर्ट दिने अलग अलग हुनु पर्नेछ।

(५) विकिरण चुहावट नियन्त्रण गर्न देहाय बमोजिमको कोठा हुनु पर्नेछ :

(क) ढोका र हेर्ने झ्याल (भ्युईङ झ्याल) मा २ मि.मि बाक्लो सिसा (लिड) भएको,

(ख) ०.२ मि.मि बाक्लो सिसा (लिड) र १५ से.मी ईटाको भित्ता वा २५ से.मी ईटाको भित्ता वा कंक्रिटको भित्ता भएको

(ग) सम्भव भए सम्म झ्याल नभएको कोठाकोठाको भेन्टिलेसन जामिनमा १८० सेमी माथि रहेको र आफै बन्द हुने स्वचालित ढोका भएको।

(घ) मोबाइल एक्सरे उपकरण संचालन गर्दा तारको लम्बाई कम्तिमा २०० से.मी भएको हुनु पर्नेछ।

(६) पोर्टेबल एक्सरे उपकरणहरु सधै एक खण्ड (स्टयान्ड) मा राखिएको हुनु पर्नेछ।

(७) कम्तिमा एउटा ०.२ मि.मि, बाक्लो लिड एप्रोन अथवा सो बराबरको विकिरणबाट सुरक्षा दिने सामग्री हुनु पर्नेछ।

(८) कम्तिमा ०.२ मि.मि, बाक्लो चश्मा, लिडको पन्जा, थाईराइड शिल्ड र गोनाड शिल्ड उपलब्ध हुनु पर्नेछ।

(९) विकिरणको क्षेत्रमा काम गर्ने प्राविधिक कर्मचारीलाई विकिरण निगरानी उपकरण (पर्सनल रेडीएसन् डोज मनिटर) प्रदान गर्नु पर्नेछ र उक्त उपकरणको नियमित परिक्षण तीन/तीन माहिनामा गर्नु पर्नेछ।

(१०) विकिरणको क्षेत्रमा काम गर्न कर्मचारीहरुको लागि विकिरणको डोजको सिमा इन्टरनेशनल कमिसन अन रेडियोलोजीकल प्रोटेक्सनले तोकेको मापदण्ड अनसार २० मि.लि सिवर्ट प्रति वर्ष वा पाँच वर्षको औसत १०० मि.लि सिवर्टको सिमा भित्र हुनु पर्नेछ। त्यो सिमा भन्दा बढी भएमा सम्बन्धीत संस्थाले उक्त कर्मचारीलाई विकिरण मुक्त क्षेत्रमा काम गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(११) एक्सरे कोठाको वरिपरी सर्भेक्षण आवधिक रुपमा मेडीकल फिजीसिस्ट वा विकिरण संरक्षण अधिकृतबाट गराउनु पर्नेछ।

(१२) एक्सरेको राम्रो इमेज ग्राप्त गर्न मानक एक्सपोजर मापदण्डहरुको चार्ट (स्टयान्डर्ड एक्सपोजर प्यारामिटर चार्ट) प्रयोग गर्नु पर्नेछ।

(१३) वैकल्पिक विद्युत आपूर्तिको लागि ब्याकअपको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(ख) अल्ट्रासोनोग्राम (USG) सेवा सम्बन्धीः

(१) USG को प्रयोग सम्बन्धमा रेडियोलोजिष्टहरु बाहेक आफ्नो क्षेत्रमा मात्र प्रयोगमा ल्याउने गरी मान्यता प्राप्त संस्थाबाट कम्तिमा ३ महिनाको USG तालिम प्राप्त गरेको स्त्री तथा प्रसुति रोग सम्बन्धी बिशेषज्ञहरुले गर्न पाउनेछन्।

सेवा संचालन गर्न निम्न बमोजिमको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(क) इमर्जेन्सी सेवामा चाहिने औषधी लगायत औजार उकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(ख) स्ट्रेचर/ ह्यवीलचेयरको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(ग) शौचालय तथा चेनजिंग रुमको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(घ) रेकर्डिङ तथा रिपोर्टिङको लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(ङ) वैकल्पिक विद्युत आपूर्तिको लागि ब्याकअपको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(च) अन्य व्यवस्था साधारण एक्सरेमा उल्लेख भए अनुसारको हुनु पर्नेछ।

(२) रेडियोलोजी सेवाको लागि आवश्यक जनशाक्ति तथा योग्यता :- रेडियोलोजी सेवाको लागि आवश्यक जनशाक्ति तथा योग्यता देहाय बमोजिम हुनुपर्नेछः

(क) रेडियोलोजिस्टः मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट चिकित्साशास्त्रमा स्नातक तह उतिर्ण गरी रेडियोलोजी विषयमा MDRD, DMRD, FRCR वा सो सरहको कोर्स उतिर्ण गरेको हुनु पर्नेछ साथै सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ।

(ख) रेडियोग्राफि टेक्नोलोजिस्ट/रेडियाग्राफी आधिकृत : नेपाल सरकारको मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा (BSC.MIT, BSC.RT) कम्तिमा स्नातक तह उतिर्ण गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ।

(ग) रेडियोग्राफरः नेपाल सरकारको मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा कम्तिमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरहको डिग्री हासिल गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ।

(३) **रेडियोलोजी सेवाको लागि न्युनतम उपकरण तथा जनशक्ति तथा पूर्वाधारहरू :-**

क्र.सं	**विवरण**	**क्लिनिक**	**५- १५ शैया अस्पताल**
१	एक्सरे मेशिन	१०० एम ए -१	५०० एम ए -१

२	एक्सरे मेशिन पोर्टेवल मोवाइल	स्वेछिक	१०० एम ए-१
३	अल्टासाउण्ड मेशिन	स्वेछिक	स्वेछिक
४	रेडियोलोजिष्ट	आशिंक समय	आशिंक समय
५	रेडियोग्राफिक अधिकृत	१	१
६	रेडियोग्राफर	२	२

४०. **<u>प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्डः</u>** (१) देहायमा उल्लेख भए बमोजिम सरकारी स्तरमा सञ्चालित प्रयोगशालाहरुको स्तर अनुसारको मापदण्ड निजि क्षेत्रमा सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको न्युनतम मापदण्ड हुने छः

(क) प्रयोगशालाको न्युनतम क्षेत्रफल बर्ग (D) को २५० बर्ग फिट र बर्ग (E) को १५० बर्ग फिट हुनु पर्ने छ।

(ख) आकस्मिक सेवा प्रदान गर्ने हरेक अस्पतालमा शैया अनुसारका आवश्यक पर्ने आकस्मिक परीक्षणहरु गर्नु पर्नेछ।

(ग) राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला वा अन्य सम्बद्ध निकायबाट सञ्चालन हुने गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रममा आनिवार्य रुपमा भाग लिनु पर्नेछ।

(घ) राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयाोगशालाबाट पठाइने गुणस्तर स्म्बन्धी परीक्षण निर्देशन बमोजिम अनिवार्य रुपमा गर्नु पर्नेछ।

(ङ) प्रत्येक कोठामा प्रयाप्त प्रकाश र भेन्टीलेशनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(च) बिजुली र पानीको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(छ) प्रयोगशालाले फोहर व्यवस्थापन नेपाल सरकार तथा नगरपालिकाले तोकेको मापदण्ड र प्रक्रिया अनुसार गरेको हुनु पर्नेछ।

(ज) प्रयोगशालामा रगत तान्ने कोठा, प्रयोग भएका सामाग्री सफा गर्ने कोठा, आकास्मिक कोठा नमुना परीक्षण गर्ने कोठा र शौचालयको अनिवार्य व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(झ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने टेवुल, कुर्सी लगायतका आवश्यक फर्निचरहरू पर्याप्त मात्रामा हुनु पर्नेछ।

(ञ) प्रयोगशालामा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्दा आफुले जुन उपाधी प्राप्त गरेको छ सोही अनुसार मात्र सेवा सञ्चालन गर्न पाउने छ।

(ट) प्रयोगशालाको रिपोर्ट प्रमाणित गर्नेको नाम, शैक्षिक योग्यता एवं पारिषदको दर्ता नम्बर उल्लेखित स्टयाम्प वा प्रिन्टको प्रयोग उल्लेख गरेको हुनु पर्नेछ।

(२) प्रयोगशाला सेवा संचालनका लागि प्रयोगशालाहरुको स्तर, विभाजन र जनशक्ति देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछः

(क) मेडिकल टेक्नोलोजिष्टः मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट मेडिकल ल्याब टेक्नोलोजी विषयमा स्नातक BMLTIBsc MLT उपाधी प्राप्त गरि सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ।

(ख) ल्याब टेक्निासियन : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उर्त्तीण गरि सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ।

(ग) ल्याब असिष्टेण्ट : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा १५ महिनाको ल्याब असिष्टेण्ट तालिम पुरा गरी प्रमाणपत्र प्राप्त गरि सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफुले प्राप्त गरेका प्रमाणपत्रका आधारमा व्यवसाय गर्न नेपाल सरकारले तोकेको परिषद्मा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(४) जनशक्ति सम्बन्धि व्यवस्थाः प्रयोगशालामा देहाय बमोजिमको न्युनतम प्राविधिक जनशक्ति हुनु पर्नेछः

मानव संसाधन (प्राविधिक)	**वर्ग (डि)**	**वर्ग (ई)**
जनशक्ति विवरण	न्यूनतम चार जना ; जस मध्ये एक जना स्नातक वा सो भन्दा माथिल्लो तहको हुनु पर्नेछ।	प्राविधिक जनशक्ति न्यूनतम दुई जना ल्याब असिष्टेन्ट वा सो भन्दा माथिल्लो तहको हुनु पर्नेछ।
चैविसै घण्टा आकस्मिक प्रयोगशाला सेवा संचालन गर्नुपर्ने	न्यूनतम एक जना	

स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक थप मानव संसाधन		

(५) प्रयोगशालामा वर्ग अनुसार आवश्यक उपकरण तथा सामाग्रीहरू देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ।

प्रयोगशालाको वर्गीकरण	आवश्यक उपकरण तथा सामाग्रीहरु
E	All "Basic Equipments", conumables, reagents/kits including (but not limited to): • Binocular Microscope • Centrifuge • Colorimeter • Water bath • VDRL Shaker • Hot air oven • Micropipettes • DC counter • Power backup • Autoclave
D	All "Basic Equipments", consumables, reagents/kits including (but not limited to): All of "E" Category plus • Incubator • Semi-automated Biochemistry analyzer

(६) देहाय बमोजिमका प्रयोगशाला देहाय बमोजिमका परीक्षण मात्र गर्न पाईनेछ।

वर्ग	परीक्षण
E	• Hematology: TC, DC, hemoglobin, ESR, Blood grouping for non transfusion purpose, BT, CT • Biochemistry: Sugar, Urea, Bilirubin T&D, S.Uric Acid, Total protein, Serum Albumin • Microbiology: Sputum AFB stain(z-N stain) • Tests by RDTS: With simple interpretation • Miscellaneous: Routine Urine Analysis, Routine Stool Analysis, Urine pregnancy test, Stool for reducing substances
D	• All tests of E category plus following

	• Hematology: RBC Count, PT, APTT, Platelet Count, Hematocrit, Red cell Indices • Biochemistry: SGOT, SGPT, ALP, Lipid profile, Creatinine, Sodium, Potassium • Microbiology: Gram stain and KoH mount for fungi • Serological tests: RPR, Widal test, ASO Titre, RA Factor, CRP, Tests by RDTS; All • Miscellaneous: Stool for Occult blood, Urine Ketone bodies, Urobilinogen,bile salt bile pigment, Bence Jones protein

(७) प्रयोगशालामा देहाय बमोजिमका अभिलेखहरु राख्नु पर्नेछः

(क) प्रयोगशालाका मुख्य परीक्षणहरुको SOP

(ख) Equipment user manual

(ग) Equipment maintenance record

(घ) IQC रेकर्ड/EQA रेकर्ड

(ङ) कर्मचारीको व्यक्तिगत विवरण (रेकर्ड आदिको अनुभव/तालिम/योग्यता)

(च) प्रेषण गरिएको परिक्षणको अभिलेख

(छ) संस्थाको कानूनी मान्यता सम्बन्धि दर्ता सम्पूर्ण कागजात

(८) प्रयोगशाला सम्बन्धि विविध व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछः

(क) इजाजत प्राप्त गरे पाछिको हरेक वर्ष आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले एक महिना भित्र इजाजतपत्र प्रदान गरेको निकाय समक्ष मन्त्रालयले तोके बमोजिमको विवरण सहितको स्वमूल्यांकन प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ।

(ख) स्थान्तरण तथा नाम फेरवदल जस्ता प्रक्रियाको हकमा इजाजत प्रदान गर्ने निकायबाट पूर्व स्वीकृती लिनु पर्नेछ।

(ग) नेपाल सरकार द्वारा मान्यता प्राप्त रिफरेन्स र राष्ट्रिय प्रयोगशाला बाहेक अन्य कुनै पनि प्रयोगशालाले आफ्नो नाममा रिफरेन्स र राष्ट्रिय शब्दको प्रयोग गर्न पाइने छैन।

(घ) स्थापना भएको एक वर्ष सम्म हरेक महिना गरेका परीक्षाणहरुको विवरण अनुमति दिने निकायमा बुझाउनु पर्नेछ।

४१. **<u>फार्मेसी सेवा सम्बन्धि मापदण्डः</u>** निजी स्वास्थ्य क्लिनिक. स्वास्थ्य क्लिनिक र निजी अस्पतालले फार्मेसीको मात्र सेवा संचालन गर्नको लागि देहाय बामोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्दछ।

(क) फार्मेसीको प्रचलित कानून बमोजिम सेवा संचालको लागि औषधी व्यवस्था बिभागमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(ख) फार्मेसीको लागि फार्मेसी अध्ययन गरेको जनशक्ति भई सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(ग) फार्मेसीको लागि आवश्यक स्थान र कोठाहरु उपयूक्त क्षेत्रफलको हुनुपर्नेछ।

(घ) औषधी भण्डारको लागि एउटा छुट्टै भण्डार कोठा हुनु पर्नेछ।

(ङ) फार्मेसी सेवा २४ सै घण्टा संचालन गर्नुपर्नेछ।

(च) कुशल फार्मेसी अभ्यास अनुकुल हुने गरि औषधी खरिद, भण्डारण, अत्यावश्यक औषधी तथा अन्य सामग्रीहरुको अभाव हुन नादिन, औषधीको प्राप्ति, निरीक्षण, ह्याण्डआवर, औषधाको गुणस्तर हेर्न, इन्भेन्टरीको व्यवस्थापन, लागू तथा मनोद्धीप औषधीहरुको भण्डारण, औषधीको गुज्रने म्याद फोहोर व्यवस्थापन, किरा तथा मुसाहरुको नियन्त्रण गर्न अस्पतालले स्तरीय संचलान विधि (Standard Operation Procedure) अपनाएको हुनु पर्नेछ।

परिच्छेद - १०
आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धि स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड

४२. **<u>आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धि स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्डः</u>** आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, संचालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायको मापदण्डहरुको पालना गर्नुपर्नेछः

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवाः

(१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा बि.एम.एस वा सो सरह उपाधि प्राप्त व्यक्तिबाट वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, आस्थापन, वस्ति र रक्तमोक्षण प्रयोग

गर्नुपर्ने र उत्तरवस्तिका लागि सम्बन्धित विशेषज्ञबाट गर्नु पर्नेछ।

(३) आयुर्वेद अस्पतालमा काम गर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धि आवश्यक तालिम दिनु पर्नेछ।

(४) आयुर्वेद अस्पतालले जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, औजार-उपकरण र सेवाको गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्न स्वीकृतिका लागि माग गर्न र उपयुक्त ठहर भएमा शाखा विस्तारको स्वीकृति दिन सकिनेछ।

(५) विरामीको उपचारका सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थान प्रेषण गर्नु पर्नेछ।

(६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने इ.सि.जी, इ.इ.जी, प्याथोलोजी, रेडियोलोजी तथा अन्य आवश्यक सेवाहरु संचालन गर्नु परेमा सम्बन्धित विषयका जनशक्ति र सो सम्बन्धि भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नीति नियमको पालना गर्नु पर्नेछ।

(७) इन्ट्रिग्रेटेड क्लिनिक, नर्सिङ होम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुन कुन विषय र सेवा दिने उदेश्य राखिएको हो? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमको जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधी द्रव्य काष्ठौषधि, रसौषधिको प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधी दिइने सेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखित पूर्वकर्म अन्तर्गतका निराग्नी स्वेद (जल,वायु,सुर्यकिरण, पार्थिव तत्वको प्रयोग), अग्नि स्वदेन, अभ्यङ (Massage), सत्वावजय चिकित्सा (योगाभ्यास, ध्यान आदि) का माध्यमबाट रोगको रोकथाम वा दीर्घजीवनका लागि संचालन गरिने संस्थाहरुले आयुर्वेद स्वास्थ्यकर्मीहरु, भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएको मापदण्ड पुरा गरी जुनसुकै नाममा संचालन भएतापनि आधार ग्रन्थ सहित आठबीस नगरपालिकाबाट अनुमति लिएर मात्र संचालन गर्न पाइनेछ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत रहने सेवाहरुः

(१) रोग उपचार (आतुर विकार प्रशमन)

(क) युक्ति व्यापाश्रय चिकित्सा

(ख) संशमन (औषधी चिकित्सा)

(ग) संशोधन (वमनादि पञ्चकर्म शोधन चिकित्सा)

(घ) दैव व्यापाश्रय

(ङ) सत्वावजय

(च) शस्त्र- प्रणिधान

(छ) योगाभ्यास

(२) स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा

(क) प्रकृति विनिश्चय र परामर्श

(ख) स्वस्थवृत्त पालन-ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार विहार

(ग) रसायन

(घ) वाजीकरण

(ङ) पञ्चकर्म

(च) योगाभ्यास

(ग) आयुर्वेद अस्पताल तथा नर्सिङ होम सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारः (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा संचालन गर्ने अस्पताल एंव नर्सिङ होमहरुले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एक भन्दा बढि तपसिलमा उल्लेखित विभाग/शाखाहरु संचालन गर्न सक्नेछनः-

आयुर्वेद चिकित्सा सेवा अन्तर्गत विभाग वा शाखाहरुः

(छ) (क) कार्यचिकित्सा,

(ज) (ख) बालरोग चिकित्सा,

(झ) (ग) प्रसूति तथा स्त्रीरोग चिकित्सा,

(ञ) (घ) शल्य चिकित्सा,

(ट) (ङ) शालाक्य,

(ठ) (च) रसायन,

(ड) (छ) वाजीकरण

(२) आयुर्वेद अस्पतालले देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछः-

क्र.सं	विवरण	१५ शैया सम्म
१	**भौतिक पुर्वाधार**	
१.१	जग्गा मापदण्ड सडक सँग जोडिएको हुनुपर्ने (प्रति शैया ५० वर्ग.मि)	√
१.२	सवारी साधन आवत जावत तथा पार्किङको लागि प्रयाप्त ठाँउ हुनुपर्ने	√
१.३	प्रवेशद्वार र निकासद्वार- गेट छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने	√
१.४	संचार, विजुली, शौचालय तथा खानेपानिको व्यवस्था हुनुपर्ने	√
२	**सेवा**	
२.१	बहिरंग	√
२.२	अन्तरंग	√
३	**जनशक्ति विवरण**	√
३.१	आयुर्वेद चिकित्सामा स्नातकोत्तर उपाधि (M.D./M.S.Ay.)	आवश्यकता अनुसार
३.२	चिकित्सक (B.A.M.S) सो सरह	३ जना
३.३	आयुर्वेद सहायक (P.C.L.) सो सरह	आवश्यकता अनुसार
३.४	आयुर्वेद सहायक कार्यकर्ता ( ) सो सरह	२ जना
३.५	पञ्चकर्म सह-सहायक	आवश्यकता अनुसार
३.६	अभ्यङकर्ता	आवश्यकता अनुसार
३.७	वि.एन (वि.एष्सी नर्सिङ)	आवश्यकता अनुसार
३.८	स्टाफ नर्स	१ जना
३.९	अ.न.मी	३ जना
३.१०	ल्याब टेक्नोलोजिष्ट	आवश्यकता अनुसार
३.११	ल्याब टेक्निसियन	स्वेच्छिक
३.१२	ल्याब असिस्टेन्ट	आवश्यकता अनुसार
३.१३	रेडियोलोजिष्ट	आवश्यकता अनुसार
३.१४	रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार

३.१५	सहायक रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार
३.१६	हेल्पर	स्वेच्छिक
३.१७	प्रशासकीय अधिकृत	आवश्यकता अनुसार
३.१८	नायब सुब्बा	आवश्यकता अनुसार
३.१९	खरिदार (लेखा) प्रशासन	१ जना
३.२०	कम्प्युटर प्राविधिक	आवश्यकता अनुसार
३.२१	कार्यालय सहयोगी/पाले	३ जना
३.२२	भान्छे / टहलुवा	२ जना
३.२३	माली	आवश्यकता अनुसार
३.२४	ड्राइभर	आवश्यकता अनुसार
३.२५	कुचिकार	२ जना
४	**उपकरण**	
४.१	स्टेथेस्कोप (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	आवश्यकता अनुसार
४.२	B.P set (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	आवश्यकता अनुसार
४.३	Thermometer	आवश्यकता अनुसार
४.४	Weighing Machine	२
४.५	उचाई नाप्ने साधन	१
४.६	Torch light	आवश्यकता अनुसार
४.७	Cotton, Gauze, Bandage	आवश्यकता अनुसार
४.८	Apron	आवश्यकता अनुसार
४.९	X-ray View box	आवश्यकता अनुसार
४.१०	Gloves	आवश्यकता अनुसार
४.११	Surgical Drum set	३
४.१२	Autoclave	३
४.१३	Surgical set	२
४.१४	Sliding	१
४.१५	Suture Materials (different size)	४
४.१६	Needle (different size & shape)	१०

४.१७	Forceps	१२
४.१८	Artery forceps	१२
४.१९	Cutting Scissors	२
४.२०	Cutting Set	२
४.२१	Blunt Scissors	१
४.२२	Sharp Scissors	१
४.२३	Lancet	आवश्यकता अनुसार
४.२४	Scalpel & kitle holder etc	२
४.२५	Dressing Set	२
४.२६	Kidney tray, small tray, large bowel	४
४.२७	Dissecting forceps, Thumb forceps (tooted & untoothed)	४
४.२८	Dressing trolley, dressing materials, cotton	२
४.२९	Gauge, bandage/teucoplest/Xylocaine etc	७
४.३०	Catheter Set	आवश्यकता अनुसार
४.३१	Plain, folley's & matlicot Cather	१०
४.३२	Diagnostic set	२
४.३३	General	
४.३४	Tongue Spatula	२
४.३५	Torch light/emergency light	२
४.३६	Specific	
४.३७	ENT set	२
४.३८	Gynecological Examination set, D & C set, Cucus, Sim's	१
४.३९	Neonatal care set	१
४.४०	Macintos sheet,Kally's Pad	५
४.४१	Other	
४.४२	Proctoscope/Laryngoscope/Ophthalmoscope	२
४.४३	Tonometer/Rhinoscope	१

४.४४	Sterilizer/Autoclave drum set	१
४.४५	Equipments & Materials for emergency case management	२
४.४६	Nebulizer	१
४.४७	Ryle's Tube	आवश्यकता अनुसार
४.४८	Gastric Lavage Set	२
४.४९	Bed Screen	३
४.५०	Mask	आवश्यकता अनुसार
४.५१	Cap	१०
४.५२	Ear Syringing Set	२
४.५३	Wooden Splint	४
४.५४	Urobag	२
५	**अन्तरंग सेवा (Indoor)**	
५.१	वार्डः पुरुष कोठा १०×२० स्क्वायर फिट	२
५.२	महिला कोठा १०×२० स्क्वायर फिट	२
५.३	चिकित्सा कोठा १०×२० स्क्वायर फिट	१
५.४	शौचालय (पुरुष तथा महिलाका लागि छुट्टाछुट्टै) वास वेशिन तथा पानी प्रयाप्त	४
५.५	Wheel chair/ स्ट्रेचर/ ट्रली	१
५.६	चार्ट/लकर/फाइल केवीनेट	१५
५.७	बेड प्यान/शैया संख्याका आधारमा	आवश्यकता अनुसार
५.८	कुरुवा बस्ने टुल (शैया संख्याको आधारमा	आवश्यकता अनुसार
६	चिकित्सक कक्ष	१
७	नर्सिङ डयुटी रुम १०×१५ स्क्वायर फिट	१
८	विरामी ओसार्ने एम्बुलेन्स	आवश्यकता अनुसार
९	औषधी स्टोरको पूर्वाधार	
१०	भेन्टिलेशनयुक्त १०×१५ स्क्वायर फिट साइजको कोठा	
११	विरामी पुर्जा दर्ता गर्ने कक्ष	

१२	औषधी बनाउने टेबल कुर्सी	
१३	विरामीका लागि सोधपुछ तथा सहयोद कक्ष	
१४	भान्साघर	आवश्यकता अनुसार
१५	**बहिरंग विभाग (OPD)**	
१५.१	विरामी दर्ता कक्ष	१
१५.२	विरामी जाँच्ने कोठा	१
१५.३	लेखा प्रशासन कक्ष	१
१६	**आकस्मिक सेवा सुविधा**	
१६.१	अक्सिजन सेट	२
१६.२	आकस्मिक सेवामा आवश्यक अन्य उपकरण	हरेक २/२ सेट
१६.३	विशेषज्ञ सेवाको हकमा सोहि अनुसारको जनशक्ति कक्ष र आवश्यक उपकरण हुनुपर्ने	आवश्यकता अनुसार
१७	प्रयोगशाला कोठा	२
१८	मनोपरामर्श एवं जीवनशैली कोठा	१
१९	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि ९१६×३२०	१
२०	पूर्वकर्म सेवाका लागि प्रत्येक सेवाको अलग अलग कक्ष	आवश्यकता अनुसार
२०.१	स्नेहन कक्ष	१
२०.२	अभ्यङ कक्ष	१
२०.३	स्वेदन कक्ष (नाडि स्वेद लगायत १३ प्रकारका स्वेदनका लागि अलग अलग कक्ष)	आवश्यकता अनुसार
२०.४	अभ्यङ टेबुल	१
२०.५	सर्वाङ स्वेदन यन्त्र	आवश्यकता अनुसार
२०.६	नाडि स्वेदन यन्त्र लगायत विविध १३ प्रकारका स्वेदनका लागि अलग अलग आवश्यक यन्त्र	१
२०.७	कटि तथा जानु स्वेदन यन्त्र	१
२०.८	अवगाह स्वेदन यन्त्र	आवश्यकता अनुसार
२०.९	निगरानी स्वेदनका लागि कम्मल, प्रस्तार, जल, तेज, प्रथिव तत्व आदिको व्यवस्था	आवश्यकता अनुसार

२०.१०	पञ्चकर्म सेवाका लागि सामाग्री	आवश्यकता अनुसार
२०.११	वमन टेबुल सहित वमन कक्ष	आवश्यकता अनुसार
२०.१२	विरेचननीय आशन	१
२०.१३	शिरोविरेचनका लागि कक्ष तथा साधन	१
२०.१४	शिरोधारा टेबुल सहित सेट	१
२०.१५	शिरो बस्ति यन्त्र	२
२१	पञ्चकर्म सेवा (५ वटा सेवाका लागि अलग अलग कक्ष हुनुपर्नेछ)	आवश्यकता अनुसार
२२	पुर्नस्थापना कक्ष	आवश्यकता अनुसार
२३	फुल फल सहित स्वच्छ वातावरण र औषधीयुक्त हर्वेरियम समेत हुनुपर्ने	आवश्यकता अनुसार

(घ) **आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारः** आयुर्वेद पोलिक्लिनिक सेवा संचालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नुपर्ने र औषधी सेवाको व्यवस्था समेत हुनु पर्नेछ। स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि BAMS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धि उपाधि प्राप्त गरि आयुर्वेद चिकित्सा परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(१) एक सेवा संचालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु निम्न अनुसारको हुनु पर्नेछः-

(क) विरामीको जाँच गर्न भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनु पर्नेछ (कम्तिमा १४×१० वर्ग फिट)

(ख) विरामी बस्ने ठाँउ (कुनै ठाँउ)

(ग) विरामी जाँच्ने टेबुल

(घ) चिकित्सकका लागि कुर्सी

(ङ) चिकित्सकका लागि टेबुल

(च) विरामी बस्ने कुर्सी/टुल

(छ) विरामी कुर्न बस्ने बेन्चहरुको व्यवस्था

(ज) शौचालयको व्यवस्था

(झ) टेलिफोन (स्वेच्छिक)

(२) आवश्यक औजार उपकरणहरु निम्न अनुसारको हुनु पर्नेछः-

(क) थर्मोमिटर -१

(ख) तौल लिने मेशिन -१

(ग) उचाइ नाप्ने मेशिन -१

(घ) टंग डिप्रेशर -१

(ङ) ब्लड प्रेशर जाच्ने मेशिन -१

(च) स्टेथोस्कोप -१

(छ) आँखा, कान, कान जाच्ने सेट -१

(ज) प्रोक्टोस्कोप -१

(झ) प्रोव

(ञ) सिरिन्ज

(ट) टर्च लाइट

(ठ) मास्क, एप्रोन

(ड) किड्नी ट्रे

(ढ) बाल्टीन

(३) अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड):-

(क) विशेषज्ञ सेवा र विषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(ख) विरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नका लागि एउटा रजिष्टर हुनु पर्नेछ।

(ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलकृत गरिएको हुनु पर्नेछ।

(घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद दर्ता नं, सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ।

(ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था

हुनु पर्नेछ।

(ङ) आयुर्वेद पूर्वकर्म पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारः

(१) भौतिक पूर्वाधारः आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवा प्रदान गर्ने केन्द्र,हेल्थ क्लब र हेल्थ रिसोर्टहरु संचालनका लागि आवश्यक पर्ने अध्यङ, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, श्रोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरु र सोका लागि देहायका सामाग्रीहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ। यसका साथै औषधी निर्माण कक्ष, प्रकृति पर्नेछ। साथै उपयुक्त किसिमको पुस्तकालय, शौचालय आदिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

(क) अभ्यङ कक्ष

(ख) स्वेदन कक्ष (ग्यास सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनु पर्ने)

(ग) अभ्यङ टेबुल

(घ) सर्वाङ स्वेदन बक्स

(ङ) नाडि स्वेदन यन्त्र

(च) वस्ति यन्त्र सेट

(छ) वमन टेबुल सहित वमन कक्ष

(ज) शौचालय संलग्न रहेको विरेचन कक्ष

(झ) विरेचन कुर्सी

(ञ) नस्य कुर्सी

(ट) श्रो बस्ति सेट

(ठ) श्रोधारा टेबुल सहित सेट

(ड) जानु बस्ति, कटि बस्ति आदि सेट

(ढ) कटि स्वेदन टब

(ण) अवगाह स्वेदन टब

(त) संसर्जन कर्मका लागि भोजनालय

(थ) अन्य पूर्वाधार तथा आत्यायिक चिकित्सा सामाग्री

नोटः पंचकर्मको प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्विकृति अनिवार्य हुनेछ।

(२) पञ्चकर्म सेवाहरुः यी सेवा केन्द्रहरु व्यवस्थित रुपमा संचालित गरिनु पर्नेछ। यी

केन्द्रहरुबाट दिइने सेवाहरू आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, प्रतिरोधात्मक, पुर्नस्थापना एवं उपचारात्मक कर्ममा आधारित रहनु पर्नेछ। रसायन, वाजीकरण सेवा दिनु पर्नेछ। पञ्चकर्म र सो सम्बन्धि सेवाहरु निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

(क) पञ्चकर्म

(१) पूर्वकर्महरुः स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ, पिण्डस्वेद, नाडी र पिच आदि

(२) संसर्जन, रसायन कर्म

(३) प्रधानकर्महरुः वमन, विरेच, वस्ति (अनुवासन, आस्थापन, श्रोविरेचन, रक्तमोक्षण (जलौका)

(४) पश्चात कर्म

(ख) अन्य कर्म

(१) अभ्यङ, स्वेदन, २३ प्रकार स्वेद वाह्रय वस्ति, नेत्र तर्पण, श्रोधारा, श्रो वस्ति, तेल, स्नान, लेप, कटिस्नान, पादस्नान आदि कर्महरु

(२) सत्वावजय कर्मः सत्वावजय, योग, ध्यान, नाद चिकित्सा आदि कर्महरु

(३) आवश्यक जनशक्तिहरुः आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरु दक्ष अनुभवी आयुर्वेद चिकित्सकहरुको मातहतमा रहेर मात्र दिइनु पर्नेछ। निम्नानुसार योग्यता भएका जनशक्तिहरुबाट उपरोक्त सेवाहरु संचालन गर्नु पर्नेछः-

(क) आयुर्वेद चिकित्सकः आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त

(ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायकः आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद स्वास्थ्य सहायक तह उत्तिर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाको पञ्चकर्म तालिम प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ।

(ग) पञ्चकर्म सह-सहायकः कम्तिमा एस.एल.सी. वा सो सरह पास गरि आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा रही सो समबन्धि आवश्यक कर्महरुको तालिम सहितको २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको

(घ) अभ्यङकर्ता (महिला र पुरुष दुवै): कम्तिमा आठ कक्षा पढी २ वर्षसम्म आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा बसी अभ्यङकर्ताको रुपमा अनुभव प्राप्त गरेको

(४) आयुर्वेद अभ्यङ कर्म मात्र दिइने केन्द्रहरुबाट विश्रान्ती अभ्यङ कर्म मात्र दिन सक्नेछन् र सो कर्मका लागि न्यूनतम सुपरिवेक्षण प्राविधिक निरीक्षण टोलि द्वारा समय समयमा गरिनेछ।

(५) पूर्वकर्म पञ्चकर्म चिकित्सा गर्दा प्रयोग हुने औषधी तथा अन्य द्रव्यः

(क) क्वाथ, फाण्ट, अर्क, स्वरस

(ख) अवलेह, पाक, खण्ड, क्रिसरा

(ग) स्नेह, प्रस्तर, मृदिका, जल, तेज, धुम्र, वास्प, कम्वल, वस्त्र, पट्ट, जल आदि

(६) पश्चात्कर्ममा प्रयोग हुने द्रव्य तथा निर्मित औषधी व्यवस्थाः-

(क) सात्विक आहार, ऋतु तथा दिनचर्या, ब्रम्हचर्या पालन

(ख) औषधी-चूर्ण, वटी, फान्ट, अवलेह

(ग) आसव, अरिष्ट

(घ) लौह, मण्डुर

(ङ) तेल, घृत

(च) रस, रसायन

(छ) लेप, मलहम

(ज) भष्म, पिष्टी

(च) होमियोप्याथिक चिकित्सा सेवा स्थापना तथा संचालन मापदण्डः

(१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि स्नातक वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ।

(२) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधारहरु निम्नानुसार हुनु पर्नेछः-

भौतिक पूर्वाधारः

(क) विरामी जाँच गर्ने उपयुक्त कोठा

(ख) विरामी कुर्ने बेन्च र कुर्सी

(ग) विरामी जाँच गर्ने टेबुल र टुल

(घ) शौचालय

आवश्यक स्वास्थ्य उपकरणहरुः

(क) स्टेथेस्कोप

(ख) बि.पी.सेट

(ग) ई.एन.टी.सेट

(घ) थर्मोमिटर

(ङ) एक्सरे हेर्ने बक्स

(च) Weighing Machine

(छ) उचाई नाप्ने साधन

(ज) टर्च

(झ) गज, कटन, ब्यान्डेज

(ञ) Tongue Depressor

(ट) Proctoscope

(ठ) बाल्टीन, जग

(ड) विरामीको विवरण राख्ने रजिष्टर

(ढ) Catheterization Set

जनशक्ति :

(क) होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियोप्याथिमा स्नातक तह वा सो सरह)

(ख) सहायक होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियोप्याथिमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह)

(ग) होमियोप्याथिक सहायक -१ (मान्यता प्राप्त संस्थाबाट होमियोप्याथिमा तालिम प्राप्त गरेको)

सेवाः

(घ) उपचार

(ङ) परामर्श

(छ) होमियोप्याथिक इमर्जेन्सी सेवाः

(१) होमियोप्याथिकमा इमर्जेन्सी सेवा २४ सै घण्टा सिमित सेवा खुल्ला राख्न सकिनेछ।

(२) भौतिक पूर्वाधारः-

- २०× १५ साईजको भेन्टिलेशन तथा शौचालय युक्त कोठा
- चिकित्सक बस्ने टेबुल र कुर्सी -१ थान
- स्टाफ नर्स बस्ने कुर्सी -१ थान
- विरामी बस्ने कुर्सी, टुल -१ थान
- अपरेशन टेबुल -१ थान
- Hanging light (100 Watt) -१ थान
- ह्याक -१ थान
- हिटर -१ थान
- Sterilization Set -थान
- शौचालयमा पर्याप्त मात्रामा पानी उपलब्ध भएको

(३) **उपकरणहरुः-**

- स्टेथोस्कोप
- बि.पि.सेट
- Globes
- X-ray view box
- Thermometer
- Weighing Machine
- Height Board
- Plastic Apron
- Dressing Set
- Stitching Set
- Torch light
- Mask
- Cap
- Cotton, Gauze, bandage
- Stab, stand + oxygen cylinder, Suction machine

(४) सेवा सम्बन्धिः-

- Dressing
- Stitching

(५) जनशक्तिः-

- चिकित्सक -१ जना
- स्टाफ नर्स -१ जना
- कार्यालय सहयोगी -१ जना

(६) औषधीः-

- होमियोप्याथिकमा प्रयोग हुने केही इमर्जेन्सी औषधीहरु

(ज) निजी स्तरको होमियोप्याथिक अस्पतालको पूर्वाधारः

क्र.सं.	**विवरण**	**१५ शैया**
१	सेवा	
क	बहिरंग सेवा	
ख	अन्तरंग सेवा	
२	**जनशक्ति**	
क	चिकित्सक (स्नातकोत्तर तह)	स्वेच्छिक
ख	चिकित्सक (स्नातक तह)	४
ग	सहायक चिकित्सक	३
घ	स्टाफ नर्स	स्वेच्छिक
ङ	अ.न.मी.	२
च	ल्याब टेक्नोलोजिष्ट	स्वेच्छिक
छ	प्याथोलोजिष्ट, ल्याब टेक्निसियन	स्वेच्छिक
ज	ल्याब असिस्टेन्ट	१
झ	रेडियोलोजिष्ट, रेडियोग्राफर	स्वेच्छिक
ञ	वार्ड ब्वाइ	१
ट	प्रशासन अधिकृत	-
ठ	नायब सुब्बा	१
ड	सह-लेखापाल	१
ढ	कम्प्युटर सहायक	१
ण	कार्यालय सहयोगी/पाले	४
त	भान्छे/टहलुवा	३

थ	माली	१
द	सवारी चालक	१
ध	कुचीकार	२
३	**उपकरणहरु**	
क	स्टेथेस्कोप	आवश्यकताअनुसार
ख	BP Set	
ग	x-ray view box	
घ	Thermometer	
ङ	Weighing Machine	
च	Height board	
छ	Apron	
ज	Gloves	
झ	Oxygen Set	
ञ	Catheterization set	
ट	Torch light	
४	**अन्तरंग सेवा**	
क	पुरुष कोठा	१७×१०
ख	महिला कोठा	१७×१०
ग	चिकित्सा कोठा	१७×१०
घ	शौचालय, वास बेशिन तथा पानी पर्याप्त	२
ङ	Wheel Chair/स्ट्रेचर/ट्रली उचाई नाप्ने साधन	२
च	चार्ट/लकर/फाइल	५
छ	बेड प्यान (शैया संख्याका आधारमा)	५
ज	कुरुवा बस्ने टुल	५
झ	चिकित्सक आराम गर्ने बेड	१
ञ	नर्स ड्युटी रुम १४×१०	१
ट	विरामी ओसार्ने एम्बुलेन्स	१
ठ	कम्प्युटर तथा प्रिन्टर	३

५	भेन्टिलेशनयुक्त १४×१० साईजको कोठा	
क	विरामीको पुर्जा दर्ता गर्ने टेबुल, कुर्सी	
ख	औषधी बनाउने टेबुल, कुर्सी	
ग	विरामी पुर्जा दर्ता गर्ने रजिष्टर	
घ	बहिरंग सेवाको लागि विरामीहरुको पर्खने कोठा	२५×१४
ङ	बहिरंग सेवाका लागि विरामी जाच्ने कोठा	१४×१०

(झ) अकुपंचर/टि सि एम/अकुप्रेसर चिकित्सा स्वास्थ्य सेवा स्थापना तथा संचालन मापदण्डः

(क) अकुपंचर/टि सि एम/अकुप्रेसर चिकित्सा अस्पताल सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु निम्न लिखित न्यूनतम व्यवस्था हुनुपर्नेछः-

(१) अकुपंचर/टि सि एम/अकुप्रेसर चिकित्सा अन्तर्गत रहने मुख्य सेवाहरुः

(क) टि.सि.एम.

(ख) मोक्सिबुसन

(ग) कपिङ

(घ) अकुप्रेसर तथा थुईना

(ङ) Blood Letting

(२) जनशक्तिः

(क) अस्पतालमा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट न्यूनतम स्नातक (टि.सि.एम/अकुपंचर) या सो सरह मान्यता प्राप्त शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र वा उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(ख) टि.सि.एम/अकुपंचर चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने क्लिनिकमा/पोलि क्लिनिकमा न्यूनतम तीन वर्ष (Acupuncture Diploma) अध्ययन गरी सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

(३) टि.सि.एम/अकुपंचर/अकुप्रेसर सेवा अस्पतालका पूर्वाधार र मापदण्डहरुः

क्र.सं.	विवरण	१०-१५ शैया सम्म	कैफियत
१	**सेवा**		

	टि.सि.एम मोक्सिबुसन अकुपंचर कपिङ अकुप्रेसर तथा थुईना Blood Letting	√	
२	**जनशक्ति**		
क	स्नातकोत्तर	आवश्यकता अनुसार	टि.सि.एम/ अकुपंचर मा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको
ख	स्नातक	२ जना	टि.सि.एम/ अकुपंचर मा स्नातक उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको
ग	अकुपंचर सहायक	३ जना	
घ	जोनियर अकुपंचर सहायक	आवश्यकता अनुसार	
ङ	नर्सिङ स्टाफ	२ जना	
च	प्रशासनिक कर्मचारी जनरल अस्पताल सरह	आवश्यकता अनुसार	
छ	कार्यालय सहयोगी	२ जना	
३	**औजार सामाग्री**		
क	अकुपंचर निडल	आवश्यकता अनुसार	
ख	मोक्सा स्टिक	आवश्यकता अनुसार	

ग	कपिङ सेट	५ सेट	
घ	अटोक्लेभ	५ सेट	
ङ	स्टेथोस्कोप	५ सेट	
च	थर्मोमिटर	५ सेट	
छ	रेकर्ड रजिष्टर	५ सेट	
ज	अन्य व्यवस्था जनरल अस्पताल सरह	५ सेट	
झ	इलेक्ट्रिक स्टिमुलेटर	५ सेट	
ञ	वि.पि सेट	४ वटा	
ट	नाक, कान, घाँटी जाच्ने यन्त्र (ENT Set)	आवश्यकता अनुसार	
ठ	तौल एवं उचाई नाप्ने यन्त्र	२ वटा	
४	**भौतिक पूर्वाधार**		
क	अस्पताल भवन/खुल्ला जग्गा सहित २५ वर्ग मी प्रति शैया	√	
ख	प्रवेश मार्गः अस्पताल सम्म मोटर सजिलै जान, रोक्न र फर्कन सक्ने हुनु पर्दछ।	√	
ग	प्रतिक्षालयः प्रतिक्षाका लागि बस्ने ठाँउ र सोधपुछ केन्द्र साथै टेलिफोन	√	
घ	ह्वीलचियर वा ट्रलि	√	
ङ	शौचालय महिला र पुरुषको लागि अलग	४	
च	बहिरंग विभाग (OPD) विरामी जाच्ने कक्ष	२	
छ	व्यवस्थापन कक्ष	१	
ज	प्रयोगशाला	आवश्यकता अनुसार	

झ	फिजियोथेरापी कक्ष	आवश्यकता अनुसार	
ञ	अकुपंचर कक्ष	१/१	
ट	मोक्सिबुसन कक्ष	स्वेच्छिक	
ठ	अकुप्रेसर तथा थुइना कक्ष	आवश्यकता अनुसार	
ड	एक्सरे, रेडियोलोजी र इमेजिङ	स्वेच्छिक	
ढ	आकस्मिक कक्ष	स्वेच्छिक	
ण	भोजनालय	१ वटा	
त	शौचालय एवं स्नानकक्ष (प्रशस्त पानी भएको र सफा)	हुनुपर्ने	
थ	अन्तरंग सेवा	√	
द	पुरुष वार्ड	√	
ध	महिला वार्ड	√	
न	चिकित्सा कोठा न्यूनतम १०×१० स्क्वायर फिट	१	
प	शौचालय पुरुष तथा महिलाका लागि छुट्टाछुट्टै वेशिन तथा पानी पर्याप्त	४	
फ	स्ट्रेचर/ट्रली	१	
ब	बेड प्यान शैया संख्याको आधारमा	√	
भ	कुरुवा बस्ने टुल शैया संख्याको आधारमा	√	
म	चिकित्सक कक्ष	१	
अन्तरंग सेवा (Indoor प्रति शैया 7sq.mtr)		अन्तरंग र बहिरंग सेवाका भौतिक पूर्वाधार मापदण्डहरु आयुर्वेद अस्पताल जस्तै हुने।	

(ख) टि.सि.एम/अकुपंचर केन्द्र (क्लिनिक/पोलिक्लिनिक) सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरुः केन्द्र (क्लिनिक/पोलिक्लिनिक) संचालन गर्दा दिईने सेवाहरु टि.सि.एम/अकुपंचर/अकुप्रेसर चिकित्सा अन्तर्गत रहेका चिकित्सा सेवामा आधारित हुने छन्। टि.सि.एम/अकुपंचर/अकुप्रेसर

क्लिनिक संचालन गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाहरुबाट कम्तिमा तीन वर्षको Acupuncture Diploma वा सो सरहको सम्बन्धि शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र वा त्यस पश्चातका अन्य उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ। टि.सि.एम/अकुपंचर/अकुप्रेसर केन्द्र (क्लिनिक/पोलिक्लिनिक) दुई प्रकारका हुनेछन्। टि.सि.एम/अकुपंचर चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने क्लिनिकहरु दुई प्रकारका हुनेछन्।चिकित्सक द्वारा संचालित केन्द्रहरुलाई टि.सि.एम/अकुपंचर/अकुप्रेसर केन्द्र "क" र अकुपंचर चिकित्सा सहायक द्वारा संचालित केन्द्रहरुलाई टि.सि.एम/अकुपंचर/अकुप्रेसर केन्द्र/क्लिनिक "ख" भनी नामाकरण गरिने छ।

(१) चिकित्सकीय सेवा (चिकित्सकले दिने सेवा) : चिकित्सकीय सेवा दिने क्लिनिकमा कम्तिमा टि.सि.एम/अकुपंचर मा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ।

(२) सामान्य सेवा (अकुपंचर प्राबिधिकले दिने सेवा) : सामान्य अकुपंचर, मोक्सिबुसन, कपिङ, अकुप्रेसर सेवा मात्र दिने क्लिनिकमा कम्तिमा अकुपंचरमा ३ वर्ष डिप्लोमा उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भई कम्तिमा ५ वर्ष सम्बन्धित चिकित्सकको अन्तर्गत रहि सेवा प्रदान गरेको वा यो मापदण्ड बन्नु ५ वर्ष अगाडी देखि कुनै निकायमा दर्ता भई संचालित क्लिनिक वा सेवा केन्द्रमा कार्यरत प्राविधिक व्यक्ति हुनुपर्नेछ। यस्ता क्लिनिकमा कार्य गर्ने प्राविधिक पूर्णकालीन रुपमा सेवामा हुनुपर्ने छ र अन्य केन्द्रहरुमा सेवा दिन पाईने छैन।आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु, आवश्यक औजार उपकरणहरु, अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड)हरु आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु अनुसार नै हुनेछन्।

(क) आवश्यक औजार उपकरणहरुः

- अकुपंचर निडिल
- अकुपंचर बेड
- मोक्सा स्टिक

- कपिङ सेट
- अटोक्लेभ
- इलोक्ट्रिक स्टिमुलेटर
- Needle

(ञ) प्राकृतिक चिकित्सा स्वास्थ्य सेवा स्थापना तथा संचालन मापदण्डः (१) प्राकृतिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने अस्पताल वा चिकित्सा व्यवसायले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा न्यूनतम स्नातक वा सो सरह मान्यता प्राप्त शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र वा उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको चिकित्सक अनिवार्य राखु पर्नेछ।

(२) इन्टिग्रेटेड (संयुक्त वा एकीकृत) क्लिनिक/पोलिक्लिनिक/नर्सिङ होम/अस्पताल वा अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था स्थापना र णचालन गर्ने भनि स्विकृतिका लागि माग भएमा चिकित्सा पद्धतिहरु तथा सेवाहरु उल्लेख गरी सोहि बमोजिम आवश्यक जनशक्ति, उपकरण र भौतिक पुर्वाधारको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।

<u>प्राकृतिक चिकित्सा अन्तर्गत रहने मुख्य सेवाहरुः</u>

- आकाश चिकित्सा/उपवास (चैतन्यबोध एवं अन्य)
- जल चिकित्सा
- अग्नि चिकित्सा
- वायु चिकित्सा
- माटो (चिकित्सा माटो, बालुवा, ढुङ्गा, खनिज आदि)
- मालिस (चिकित्सा तेल, लेप, चुर्ण, खनिज आदी)
- योग चिकित्सा, व्यायाम चिकित्सा, अध्यात्म चिकित्सा
- भौतिक चिकित्सा (फिजिकल थेरापी)
- क्रमोथेरापी, म्याग्नेटोथेरापी
- प्राकृतिक भोजन, कल्प, रसाहार, फलाहार, खाद्ध, खनिज, वनस्पति,सप्लिमेण्ट एवं अन्य

(३) प्राकृतिक उपचार केन्द्र संचालनको लागि देहायको पूर्वाधार तथा मापदण्ड पालना

गरेको हुनु पर्नेछः प्राकृतिक उपचार केन्द्र सेवा संचालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही एक वा सो भन्दा बढी संचालन हुनु पर्दछ। स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा स्नातक सरहको चिकित्सा सम्बन्धि उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित चिकित्सा परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ। प्रति सेवाको लागि एक जना चिकित्सा सहायक हुनु पर्नेछ।

(क) आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु, आवश्यक औजार उपकरणहरु, अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड) हरु आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु अनुसार नै हुनेछन्।

(ख) आवश्यक औजार उपकरणहरुः

- सम्पुर्ण शरीरको वाष्पस्नान यन्त्र
- स्थानीय वाष्पस्नान यन्त्र
- कटिस्नान टव
- रीढस्नान टव
- एनीमा (Enema)
- विभिन्न प्रकारका पट्टिहरु ९चिसो पट्टि)
- सेकका यन्त्रहरु
- माटो चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरणहरु
- सूर्य किरण चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरण
- षद्कर्ममा प्रयोग हुने उपकरणहरु
- मालिसमा प्रयोग हुने उपकरणहरु
- पानीलाई विभिन्न तापक्रममा ल्याउने एवं वाफ बनाउने यन्त्र
- थर्मोमिटर (पानीको तापक्रम र शरीरको तापक्रम नाप्न)

नोटः सेवा र विषय अनुसार मालिस चिकित्सा, फिजियोथेरापी, एकुपन्चर, प्राकृतिक भोजन, योग चिकित्सा एवं अन्य उपकरण आवश्यकता अनुसार हुनु पर्नेछ।

<u>प्राकृतिक चिकित्सा अस्पतालका पुर्वाधारहरुः</u>

क.	विवरण	१-१५ शैया	कै.

सं			
१	अस्पताल भवन/खुल्ला जग्गा सहित (५५ वर्ग मी प्रति शैया)	√	
२	प्रवेश मार्गः अस्पताल सम्म मोटर सजिलै जान, रोक्न र फर्कन सक्ने हुनु पर्दछ।	√	
३	प्रतिक्षालयः प्रतिक्षाका लागि बस्ने ठाँउ र सोधपुक्ष केन्द्र साथै टेलिफोन	√	
४	ह्वीलचियर वा ट्रलि	√	
५	शौचालय महिला र पुरुषको लागि अलग	४	
६	बहिरंग विभाग (OPD) विरामी जाच्ने कोठा	१	
७	व्वस्थापन कक्ष	१	
८	प्रयोगशाला	स्वेच्छिक	
९	योगसनहल १२×२४	१ कोठा	
१०	फिजियोथेरापी कक्ष	आवश्यकता अनुसार	
११	अकुपंचर कक्ष	आवश्यकता अनुसार	
१२	प्राकृतिक उपचार कक्ष (पञ्चमहाभुत चिकित्सा एवं अन्यका लागि)	४ वटा	
१३	प्राकृतिक भोजनालय	१ वटा	
१४	पुर्नताजगी कक्ष	आवश्यकता अनुसार	
१५	शौचालय एवं स्नानकक्ष (प्रशस्त पानी भएको र सफा)	हुनुपर्ने	
१६	सम्पूर्ण शरीरको वाष्प स्नानयन्त्र	२ वटा	
	कटीस्नान टव	२ वटा	
	रीढ स्नान टव	२ वटा	
	वस्ती यन्त्र (एनीमा)	२ वटा	
	चिसो पट्टि	४ वटा	
	माटो उपचार यन्त्र	२/२ वटा	
	षटकर्ममा प्रयोग हुने उपकरण	आवश्यकता अनुसार	

	मालिस बेड	४ वटा	
	फिजियोथेरापीका उपकरण	आवश्यकता अनुसार	
	एक्युपंचरका उपकरण	आवश्यकता अनुसार	
	थर्मोमिटर	२ वटा	
	बि.पि. सेट	२ वटा	
	ENT Set	आवश्यकता अनुसार	
	तौल एवं उचाई नाप्ने यन्त्र	२ वटा	
१७	प्राकृतिक चिकित्सक	२ जना	
	योगथेरापिष्ट (सम्बन्धित विषयमा स्नातक)	१ जना	
	अकुपंचर सहायक/ अकुपंचरिष्ट	१ जना	
	फिजियोथेरापी सहायक/फिजियोथेरापिष्ट	१ जना	
	नर्सिङ स्टाफ	३ जना	
	उपचार सहयोगी (महिला/पुरुष)	२/२ जना	
	लेखापाल	१ जना	
	प्रशासकीय प्रमुख	आवश्यकता अनुसार	
१८	निरिक्षक (सुपरभाइजर)	आवश्यकता अनुसार	
	रिसेप्सनिस्ट	१ जना	
	कार्यालय सहयोगी	१ जना	
	माली	आवश्यकता अनुसार	
	चौकीदार	आवश्यकता अनुसार	
	आकस्मिक तथा प्राथमिक उपचार स्टोर वा पोषण सप्लीमेण्ट स्टोर	स्वेच्छिक	
१९	प्रयोगशाला	स्वेच्छिक	
२०	युटिलीटी स्टोर	स्वेच्छिक	
२१	एक्सरे, रेडियोलोजी र इमेजिङ	स्वेच्छिक	
२२	आकस्मिक कक्ष	स्वेच्छिक	
२३	अन्तरंग र बहिरंग सेवाका भौतिक पूर्वाधारका मापदण्डहरु आयुर्वेद अस्पताल जस्तै हुने।		

(ट) सोवारिग्पा (आम्ची) क्लिनिक/पोलिक्लिनिकका पूर्वाधार मापदण्डहरुः

(१) सोवारिग्पा (आम्ची) क्लिनिक/पोलिक्लिनिक स्वास्थ्य सुविधा र जाँच गर्ने व्यक्ति कम्तिमा काचुपा (स्नातक तह)/दुराप्पा (प्रमाणपत्र)/काङजिन्पा प्राविधिक (एस.ई.ई तह)/परम्परागत रुपमा उपचार संकलन आम्चीहरु हुनुपर्नेछ।

(२) आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु, आवश्यक औजार उपकरणहरु, अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड) हरु आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धि मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु अनुसार नै हुनेछन् । सेवोरिग्पा (आम्ची) क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधारहरु निम्नानुसार हुनुपर्नेछः

<u>जनशक्तिः</u>

(क) सोवारिग्पा आम्ची (कापुचा/दुराप्पा/काङजिन्पा/परम्परागत रुपमा उपचार संकलन आम्ची) मध्ये-१ जना

(ख) कर्मचारी काङजिपा वा सोवारिग्पा आम्ची चिकित्सकमा आधारभूत तालिम प्राप्त १ जना

<u>उपकरणहरुः</u>

- मुत्र विष्लेषण सिरामिक कप १
- आवश्यकता अनुसार विरामीको नाडी जाँच गर्दा हात राख्ने सानो तकिया १
- मोक्सिवेसन आवश्यकता अनुसार (टावा)
- रगत निकाल्ने ब्लेट वा आवश्यक अनुसार (च्कापु)

<u>सोवारिग्पा (आम्ची) चिकित्सा अस्पतालका पुर्वाधार एवं मापदण्डहरुः</u>

क.सं	विवरण	१५ शैया	कैफियत
१	अस्पताल भवन/खुल्ला जग्गा सहित ५० वर्ग मि प्रति शैया	√	

२	प्रवेश मार्गः अस्पताल सम्म मोटर सजिलै जान रोक्न र फर्कन सक्ने हुनुपर्दछ	√	
३	प्रतिक्षालयः प्रतिक्षाका लागि बस्ने ठाँउ र सोधपुछ केन्द्र साथै टेलिफोन हुनु पर्ने। ह्वीलचेयर वा ट्रलि हुनुपर्ने।	√	
४	शौचालयः महिला र पुरुषको लागि अलग	२/२ वटा	
५	अन्तरंग र बहिरंग विभाग (OPD) विरामी जाच्ने कोठा	२	
६	व्यवस्थापन कक्ष	१	
७	प्रयोगशाला	आवश्यकता अनुसार	
८	योगासन हल १२× २४ फिट कम्तिमा मेडिटेसन हल	१ कोठा	
९	फिजियोथेरापी कक्ष	स्वेच्छिक	
१०	एक्युपंचर कक्ष	स्वेच्छिक	
११	ल्हेडा कक्ष (पन्च कर्म)	२ वटा	
१२	त्रिधोज भोजनालय	१ वटा	
१३	शौचालय एवं स्नान कक्षा (प्रशस्त पानी भएको र सफा)	हुनुपर्ने	
१४	क्यान्टिन	हुनुपर्ने	
१५	सेवा रोग्पा सम्बन्धि पुस्तकालय	हुनुपर्ने	
१६	जडिबुटी (आकस्मिक तथा प्राथमिक उपचार स्टोर वा पोषण सप्लिमेन्ट)	स्वेच्छिक	
१७	युटीलिटी स्टोर	स्वेच्छिक	
१८	एक्सरे, रेडियोलोजि र इमेजिङ १	स्वेच्छिक	
१९	आकस्मिक कक्ष	स्वेच्छिक	
जनशक्तिहरु			
२०	सोवा रिग्पा आम्ची चिकित्सक (काचुपा) स्नातक तह	२ जना	

२१	दुराप्पा (प्रमाणपत्र तह)	१ जना	
२२	काङजिन्पा (एस.ई.ई.तह)	१ जना	
२३	अकुपंचर थेरापिष्ट	आवश्यकता अनुसार	
२४	योग थेरापिष्ट	आवश्यकता अनुसार	
२५	फिजियोथेरापिष्ट	१ जना	
२६	नर्सिङ स्टाफ	२ जना	
२७	उपचार सहयोगी	२/२ जना	
२८	लेखापाल	१ जना	
२९	प्रशासकीय प्रमुख	आवश्यकता अनुसार	
३०	निरिक्षक (सुपरभाइजर)	आवश्यकता अनुसार	
३१	रिसेप्सनिष्ट	१ जना	
३२	कार्यालय सहयोगी	१ जना	
३३	माली	आवश्यकता अनुसार	
३४	चौकीदार	आवश्यकता अनुसार	
३५	ड्राइभर	आवश्यकता अनुसार	
उपकरणहरु			
३६	सम्पूर्ण शरीरको वाष्प स्नान यन्त्र	२ वटा	
३७	अकुप्रेसर र कपिङका उपकरणहरु	हुनुपर्ने	
३८	कुडे वेड (मालिस बेड)	३ वटा	
३९	फिजियथेरापीका उपरकण	आवश्यकता अनुसार	

४०	अकुपंचर उपकरण	आवश्यकता अनुसार	

नोटः अन्तरंग तथा बहिरंग सेवा सँग सम्बन्धित भौतिक पूर्वाधारहरु अस्पताल जस्तै हुनेछ।

(ठ) फिजियोथेरापी केन्द्र, पुर्नस्थापना केन्द्र (मनोसामाजिक), प्राकृतिक उपचार केन्द्र, अकुपंचर, अकुप्रेसर केन्द्र, युनानी उपचार केन्द्र, योग ध्यान तथा शारीरिक व्यायाम केन्द्र, परम्परागत सेवा क्लिनिक र यस्तै प्रकारका अन्य क्लिनिक तथा सेवा केन्द्रहरुले प्रदान गर्ने न्युनतम सेवाहरु जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०७७ बमोजिम हुनेछ।

(ड) जेरियाट्रिक परामर्श केन्द्र/ज्येष्ठ नागरिक सेवा केन्द्र, असहाय सेवा केन्द्रले प्रदान गर्ने न्युनतम सेवाहरु जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०७७ बमोजिम हुनेछ।

नोटः दफा ४१ को खण्ड (ठ) र (ड) बमोजिमको सेवा संचालन गर्नका लागि चाहिने आवश्यक योग्यता, जनशक्ति र अन्य मापदण्डहरु प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-११

अभिलेख तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था

४३. अभिलेख तथा प्रतिवेदनः (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेका सेवाहरु आठबीस नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त एकीकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अनुसार अभिलेख राख्नु पर्नेछ। तोकिएको समयमा आफुले प्रदान गरेका सेवाको प्रतिवेदन नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त एकीकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको ढाँचामा आठबीस नगरपालिकाको कार्यालयमा अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ। यसरी तोकिए बमोजिमको अभिलेख नराख्ने र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई नगरपालिकाले सचेत गराउनुका साथै अनुमति खारेज गर्न समेत सक्नेछ।

(२) सूचना व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीलाई आठबीस नगरपालिकाको कार्यालयबाट एकीकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धि तालिम लिने व्यवस्था गराउनु पर्नेछ।

(३) स्वास्थ्य संस्थाले सेवा प्रदान गरेका विरामीहरुको रोगको विवरण ICD-11 अनुसार Coding गरी प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा नेपाल सरकारले तोकेको Notifiable diseases को विरामी पत्ता लागेको वा शंका लागेको खण्डमा वा कुनै रोगको महामारीको शंका लागेमा तुरुन्तै आठबीस नगरपालिकाको कार्यालयमा सूचना गर्नु पर्नेछ।

(५) आठबीस नगरपालिकाले संचालन गर्ने मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक समिक्षामा अनिवार्य उपस्थिति हुनु पर्नेछ।

परिच्छेद-१२
संचालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धि व्यवस्था

४४. **संचालन अनुमति नवीकरण नहुने:** यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनी देहायको अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थाको सेवा संचालन अनुमतिको नवीकरण गरिने छैनः

(क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएको गुणस्तर वा पूर्वाधार पुरा नगरी स्वास्थ्य सेवा संचालन गरेको पाईएमा,

(ख) अस्पतालले प्रदान गरेका सेवाको तोकिएको ढाँचामा अभिलेख नराखेमा, तोकिएको ढाँचा र समयमा नियमित प्रतिवेदन नगरेमा र वार्षिक प्रतिवेदन आठबीस नगरपालिकाको कार्यालयमा पेश नगरेमा,

(ग) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित अस्पतालजन्य फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन नगरेको पाइएमा,

(घ) मन्त्रालय वा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना वा सम्बन्धित निकाय वा आठबीस नगरपालिकाको कार्यालयले दिएको निर्देशनको उल्लंघन गरेमा,

(ङ) भवन संहिता अनुरुप भवन निर्माण नभएको वा पुरानो भवनको हकमा तोकिएको समय भित्र भुकम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेका नपाईएमा।

४५. **खारेजी गर्न सक्ने:** (१) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुनु अघि अनुमति प्राप्त गरी संचालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाले संस्था संचालन गर्न नसक्ने जनाई संचालन अनुमति खारेजीका लागि निवेदन दिएमा सम्बन्धित निकायले त्यस्तो संस्थाको संचालन अनुमति खारेजी गर्न सक्नेछ।

(२) गैर कानुनी क्रियाकलाप गरेको पाईएमा सम्बन्धित निकायले सम्बन्धित सेवा निलम्बन वा त्यस्तो संस्थाको संचालन अनुमति खारेजी ग्न सक्नेछ।

(३) दफा ४३ र ४४ मा तोकिएको कार्यहरु उल्लंघन गरेमा।

परिच्छेद-१३
विविध

४६. **<u>सेवा शुल्क निर्धारण समिति सम्बन्धि व्यवस्था:</u>** (१) सर्वसाधारणलाई उचित मुल्यमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य वा पुऱ्याउने प्रयोजनका लागि स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरका आधारमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले लिन सक्ने सेवा शुल्क सम्बन्धि मापदण्ड निर्धारण गर्नका लागि आठबीस नगरपालिकाले अनुसुची-१० बमोजिम सेवा शुल्क निर्धारण समिति गठन गर्नेछ र उक्त समितिको सिफारिसका आधारमा सेवा शुल्क निर्धारण हुनेछ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनका लागि सेवा शुल्क निर्धारणमा समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ।

(३) सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक सम्बन्धि कार्यविधि समिति आफैंले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

४७. **<u>मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर:</u>** आठबीस नगरपालिकाले यस कार्यविधिमा उल्लेखित मापदण्ड तथा अनुसूचिहरु आवश्यकता अनुसार हेरफेर र थपघट गर्न सक्नेछ।

४८. **<u>अन्य मापदण्ड सम्बन्धी व्यवस्था:</u>** यस कार्यविधिमा नसमेटिएका मापदण्ड स्वास्थ्य संस्था संचालन अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धि अन्य व्यवस्थाहरु स्वास्थ्य संस्था स्थापना, संचालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड, २०७० (संशोधन सहित) तथा स्वास्थ्य संस्था संचालन मापदण्ड, २०७७ (संशोधन सहित) मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।

४९. **<u>व्याख्या गर्ने अधिकार:</u>** यस कार्यविधिमा उल्लेखित मापदण्डको कुनै प्रावधानको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भई कार्यान्वयनमा बाधा आई परेमा आठबीस नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको सो मापदण्डको व्याख्या गर्नेछ।

५०. **<u>स्वतः अमान्य हुने:</u>** यस कार्यविधिमा लेखिएको कुनै कुरा नेपालको प्रचलित कानूनको कुनै व्यवस्था सँग बाझिएमा बाझिएको हद सम्म स्वतःअमान्य हुनेछ।

५१. **<u>बचाउ:</u>** यस कार्यविधिमा लेखिए जति कुरा यसै कार्यविधि बमोजिम र अन्य प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

अनुसूची १

पूर्वाधार दर्ता, नविकरण तथा स्तरोन्नती स्वीकृतिको प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति सम्बन्धी व्यवस्था

(दफा २ को खण्ड (क) सँग सम्बन्धित)

१. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतः संयोजक

२. प्राविधिक शाखा प्रमुखः सदस्य

३. मेडिकल आधिकृतः सदस्य

४. ल्याब टेक्निसियन/अधिकृतः सदस्य

५. पब्लिक हेल्थ नर्स/नर्सिङ अधिकृतः सदस्य

६. फार्मेसी सुपरभाईजर/ अधिकृतः सदस्य

७. स्वास्थ्य शाखाः सदस्य सचिब

पुनश्चः आठबीस नगरपालिकाको कार्यालयमा सबै सदस्यहरू नभएको अवस्थामा आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य निर्देशनालय, स्वास्थ्य कार्यालय तथा जिल्लामा अवस्थित सरकारी अस्पतालका कर्मचारीहरबाट सदस्य कायम गर्न सकिनेछ।

नोटः समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यका रुपमा थप गर्न, अनुगमनमा समावेश गर्न तथा बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।

अनुसूची-२
भवन सम्बन्धी मापदण्ड
(दफा २ को खण्ड (ध) सँग सम्बन्धित)

काठमाडौं उपत्यका बाहिर निर्माण गरिने स्वास्थ्य संस्थाको हकमा मापदण्डमा उल्लेख गरिएको भए सोही अनुसार र नभएको हकमा देहायको मापदण्ड अनुसार कायम हुनु पर्नेछः

- अधिकतम ग्राउण्ड कभरेजः ४० प्रतिशत
- Floor Area Ratio (FAR): २५
- न्यूनतम पार्किङ स्थलः जम्मा जगाको २५ प्रतिशत
- भवनको सेट Aofs (set Back): कम्तिमा ३ मिटर भवनको चारैतिर
- लाइट प्लेन Light Plane :६३ डिग्री ५.

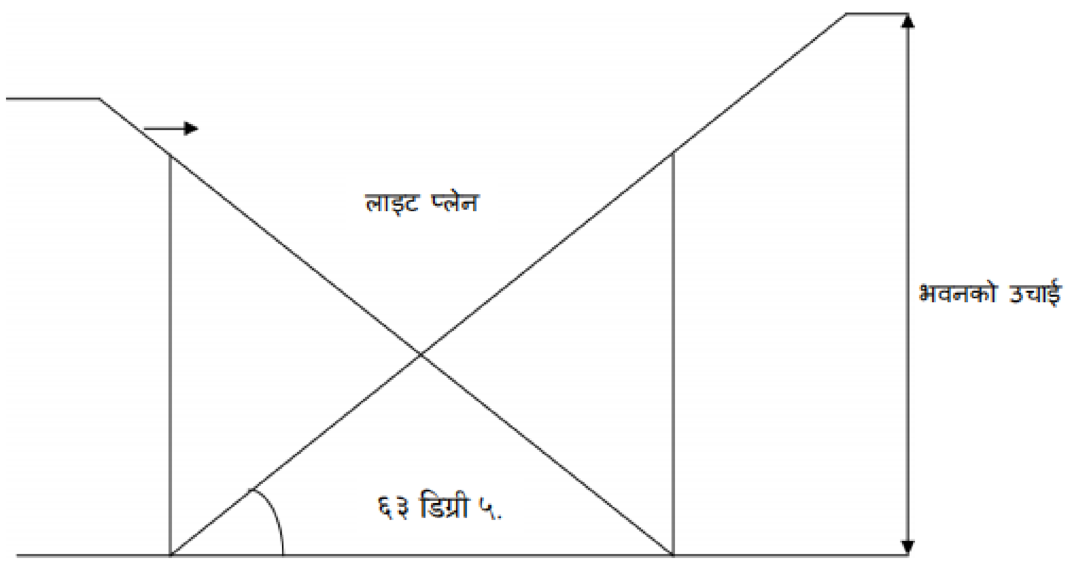

अनुसूची ३
पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि निवेदन फारम
(दफा ४ को उपदफा (१) संग सम्बन्धित)

श्री...............................

....

.....................................।

निम्नानुसार प्रस्तावित अस्पतालका संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फारम पेश गरेका छु/छौं।

निवेदन फारमः

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिका तर्फ

....

१. अस्पतालको नामः-   शैया संख्या :-

२ साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा वा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने :-

३.अस्पतालको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

पालिकाः   वडा नं :   टोल :   ब्लक नं

मोबाइल नंः   पो.ब.नं :   टेलिफोन नं :

४.अस्पताल खोल्ने व्यक्तिहरु (५ प्रतिशत भन्दा बढी शेयर धारण गर्नेहरुको मात्र) :

नाम :   ठेगाना :

नागरिकता नं :   मोबाइल नः   टेलिफोन नं :

५.अस्पतालका लागि आवश्यक जग्गा र स्वामित्वका

क) जग्गाका कित्ता, क्षेत्रफल र स्वामित्वका प्रकारः

ख) लिजमा भए कबुलियतनामा पेश गर्नेः

६ अस्पतालका वित्तिय स्रोतः-

क) निजी लगानी ख) बैंक कर्जा ग) सरकारी (घ) अनुदान सहयोग

ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जा लिइ संचालन गर्ने भए सो को विवरण (च) अन्य

वित्तिय लगानी :- (स्थीर पँजी लागत) रु................

(क) भवन तथा जग्गाको लागि :- रु.....................

ख) औजार उपकरणको लागि :- रू.......................

वित्तीय लगानी :- (चालु पूँजी लागत) रु.................

रोजगार संख्या :-

अनुमानित आम्दानी :- रु.........................

अनुमानित मुनाफाः रू.............मासिकः- रू............ त्रैमासिकः- रू............. वार्षिकः- रू............

७. देहायका विषयहरू समेत समावेश भएको व्यवसायिक कार्ययोजना

(क) स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवाहरूका विवरणः

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा
एक्सरे	खोप	प्रसुति तथा स्त्री रोग
अल्ट्रासाउण्ड	गर्भवती, सुत्केरी जाँच	जनरल मेडिसिन
इन्डोस्कोपी	परिवार योजना	जनरल सर्जिकल

इसीजी, ट्रेडमिल	....	विशेषज्ञ सेवाः जस्तै प्रसुति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, आँखा, हाडजोर्नी, मानसिक सेवा
▪ प्रयोगशाला	▪	▪ ....
▪	▪	▪ ....
▪	▪	▪ ....
▪	▪	▪ ....

ख) संस्थामा प्रयोग हुन आवश्यक उपकरणहरुका विवरण (संलग्न गर्ने) :

(१) ....

(२) ....

(३) ....

(४) ....

ग) संस्थामा सेवा पुर्याउनका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिका विवरण (संलग्न गर्ने) :

(१) विशेषज्ञ :

नाम : पदः योग्यताः पार्टटाइमः फुलटाइमः

(२) प्राविधिकः

नाम : पदः योग्यताः पार्टटाइमः फुलटाइमः

(३) प्रशासनिकः

नाम : पदः योग्यताः पार्टटाइमः फुलटाइमः

नोट :-

(१) संस्थामा काम गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएका हुनुपर्ने। सम्बन्धित परिषद्का प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गनुपर्नेछ।

(२ कर्मचारीहरुका योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्नेछ।

(३) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने।

(४) प्राविधिक कर्मचारीहरुले आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरुका समेत विवरण खुलाउने।

अनुसूची ४

स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नतिका लागि अनुमति प्राप्त गर्न दिने निवेदन फारम

(दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१.संस्थाको नामः शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा /विशेषज्ञ सेवा अस्पताल कुन हो उल्लेख गर्नेः

३. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना):

जिल्लाः पालिकाः वडा नः टोलः

ब्लक नः मोबाइल नं. टेलिफोन नः

४. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरुः

नामः ठेगानाः

नागरिकता नंः मोबाइल नं.ः टेलिफोन नंः

५. संस्थाका वित्तिय स्रोतहरु

(क) निजीः (ख) शेयर कर्जा: ग) सरकारीः

घ) गैर सरकारी संस्थाबाट कर्जा लिइ संचालन गर्ने भए सो उल्लेख गर्नेः-

वित्तिय लगानीः (लागत) रु. ....

क. भवन तथा जग्गाका लागिः

औजार उपकरणः

जनशक्तिः

अनुमानित आम्दानीः

आम्दानी स्वदेशीः बिदेशीः

अचल सम्पतिका स्रोतः अनुमानित मुनाफाः

मासिकः त्रैमासिकः वार्षिकः

६. नर्सिङ होम तथा निजी अस्पतालका वर्गीकरण अनुसार प्रदान गर्ने सेवाहरुको विवरण कुन कुन सेवा पुर्याउने हो ? खुलाउने ।

निदानात्मक सेवा	**प्रतिकारात्मक सेवा**	**उपचारात्मक सेवा**	**अन्य सेवा**
एक्सरे क्लिनिक	खोप	प्रसुति तथा स्त्री रोग	एम.सि.एच
प्याथोलोजी सेवा	आहार विहार	जनरल मेडिसिन	परिवार योजना
अल्ट्रासाउण्ड		जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा	
डण्डोस्कोपी		जस्तै : प्रसुति सेवा,मृगौला रोग, स्नायु, दन्त	

ईं.सी.सी, ट्रेडमील प्रयोगशाला सर्जिकल सेवा तथा रुजाहर व्यवस्थापन

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणहरुको विवरण तथा स्रोतः-

(क)

(ख)

(ग)

(घ)

(ङ)

८. संस्थामा सेवा पुर्याउन कर्मचारीहरुका विवरण स्म्बन्धित मापदण्ड अनुसारः

(क) विशेषज्ञः

नामः	पदः	योग्यताः	पार्टटाइमः	फुलटाइमः

ख) प्राविधिकः

नाम :	पदः	योग्यताः	पार्टटाइमः	फुलटाइमः

ग) प्रशासनिकः

नामः	पदः	योग्यताः	पार्टटाइमः	फुलटाइमः

नोटः

(१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरू र पुर्वाधारहरू पूरा भए पश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाइनेछ।

(२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरु संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने।

(३) सबै शुल्क विवरण विस्तृत रुपमा उल्लेख हुनुपर्ने ।

(४) संस्थामा काम गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरु सम्बन्धित पारिषदमा दर्ता भएका हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषद्का प्रमाणपत्र आनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्ने।

(५) कर्मचारीहरुका योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्नेछ।

(६) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र आनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने।

(७) प्राविधिक कर्मचारीहरुले आफै काम गर्ने अन्य संस्थाहरुको समेत विवरण खुलाउने।

नोटः स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि निवेदन दिदा सँलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरू

(१) निवेदन फारम

(२) कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि

(३) संस्थ/कम्पनीको विधान/प्रबन्ध पत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि

(४ स्थायी लेखा दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि

(५) स्थापना गर्न लागिएको ठाँउ अस्पताल आवश्यक छ भन्ने सम्बन्धित वडाको सिफारिस पत्र

(६) अस्पतालमा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण

(क) बायोडाटा

(ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमका प्रमाणित प्रतिलिपि

(ग) प्राविधिक कर्मचारीहरुले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि

(घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि

(ङ) जनशक्तिहरुको काम गर्ने समय (पाट टाइम /फुल टाइम किटान गनुपर्नेछ)

(च) मञ्जुरीनामा /कबुलियतनामा

(७) औजार उपकरणका विवरण तथा स्रोत

(८) सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण

(९) भौतिक सामग्रीको विवरण

(१०) अस्पतालले लिने सेवा शुल्क विवरण र गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति

(११) अस्पतालले प्रदान गरिने सेवाको विवरण

(१२) जग्गा /घरको स्वामित्त्व

(१३) घर / कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्झौता पत्र र भवन स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न राष्ट्रिय भवन संहिता बमोजिम उपयुक्त छ भन्ने सम्बन्धित सिफारिस पत्र

(१४) भवनको स्वीकृत नक्सा

(१५) संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत

(१६) संस्थाको कार्य योजना (Scheme)

(१७) कर चुक्ता प्रमाणपत्र (लागु हुने अवस्थामा मात्रै)

(१८) लेखापरीक्षण प्रतिवेदन (लागु हुने अवस्थामा मात्रै)

(१९) विरामी बडापत्रका नमुना

(२०) रू १० को हुलाक टिकट

(२१) भवन निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र

(२२) सम्बन्धित निकायबाट भवनको नक्सा डिजाइन र निर्माण राष्ट्रिय भवन संहिताको मापदण्ड बमोजिम भएको स्वीकृति पत्र।

अनुसूची-५

स्वास्थ्य क्लिनिक /रेडियो ईमेजिङ सेवा/पोलिक्लिनिक सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फारम (दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१ संस्थाको नामः शैया संख्याः

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगानाः

जिल्लाः नगरपालिकाः वडा नं.ः टोलः

ब्लक नं.ः मोबाइल नं.ः टेलिफोन नंः

३.संस्था खोल्ने व्यक्तिहरूः

नामः ठेगाना : नागरिकता नं.ः

मोबाइल नं.ः टेलिफोन नं.ः

४ संस्थाका वित्तिय स्रोतहरु

(क) निजीः (ख) शेयर कर्जाः (ग) वैदेशिकः

(घ) गैर सरकारीः (ङ) सामुदायिकः (च) अन्यः

५ संस्थाको क्षमता तथा विस्तृत कार्य योजनाः

सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरुः

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा
एक्सरे	खोप	प्रसुति तथा स्त्री रोग
अल्ट्रासाउण्ड	एम.सि.एच	जनरल मेडिसिन
डण्डोस्कोपी	परिवार योजना सेवा	जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा
		ई.सी.सी, ट्रेडमील प्रयोगशाला
		जस्तैः आँखा, नाक, मुटु, मृगौला, स्नायु आदि
		अन्य सेवा :- फार्मेसी

६. सेवा शुल्क (अलग र स्पष्ट संग खुलाउने):

७. संस्थामा सेवा हुन आवश्यक उपकरणहरुका विवरण तथा स्रोतः

८. संस्थामा सेवा पुर्याउने जनशक्ति विवरणः

संख्या/योग्यता/अनुभव/पार्टटाइम/फूलटाईम/अन्य सुविधा

सामान्य चिकित्सकः विशेषज्ञ चिकित्सकः अन्य प्राविधिकः

नोट :-

(१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पूरा भए पश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाइनेछ।

(२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरु संस्थामा संलग्न हुने हो , स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

(३) संस्थामा काम गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित पारिषदमा दर्ता भएका हुनुपर्ने। सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ।

(४) कर्मचारीहरुका योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्नेछ।

(५) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र आनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने।

अनुसूची-६
(कार्यविधिको दफा ५ को उपदफा (४) सँग सम्बन्धित)
इजाजतपत्रको ढाँचा

आठबीस नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
राकमकर्णाली, दैलेख

सञ्चालन इजाजतपत्र

इजाजत पत्र नं.:.............

श्री ....

....।

स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न इजाजतको लागि मिति........................मा प्राप्त भएको निवेदन उपर कार्वाही हुदाँ त्यस ....संस्थालाइ सेवा सञ्चालन गर्न दिने गरी मिति............मा निर्णय भएकोले आठबीस नगरपालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३ तथा देहायका शर्तहरुको अधिनमा रहि आठबीस नगरपालिकाको वडा नं ....मा.........शैया क्षमताको.................................(अस्पताल/स्वास्थ्यसंस्था) सञ्चालन गर्न आठबीस नगरापालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३ को दफा ५ को उपदफा (४) बमोजिम यो इजाजतपत्र दिईएको छ।

१. स्वास्थ्य संस्था तथा त्यस्तो संस्थाले प्रदान गर्नुपर्ने सेवाः
२. इजाजतपत्र कायम रहने अवधिः

इजाजतपत्र दिने अधिकारीको
दस्तखत :
नाम :
दर्जा :
मिति :

(इजाजतपत्रको पछाडीको पृष्ठमा लेखिने)

<u>इजाजतपत्र प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले पालना गर्नुपर्ने शर्तहरु:</u>

(क) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्दा तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड पालना सम्बन्धमा स्व-मूल्याङ्कन गरी गुणस्तर सुधार गर्दै जानुपर्ने |

(ख) नेपाल सरकाबाट स्वीकृत गरिएको सरकारी कार्यक्रम लागू गनुपर्ने।

(ग) आठबीस नगरपालिकाले जारी गरेको नीति तथा कार्यक्रम लागू गर्ने।

(घ) मन्त्रालयले समय- समयमा तोकेको अन्य शर्तहरु पालना गर्नुपर्ने ।

(ङ) प्रत्येक वर्ष सम्पूर्ण संस्थाहरूले तोकिएको समय भित्र नवीकरण गरिसक्नु पर्नेछ।

इजाजतपत्रको नवीकरण

नवीकरण गर्ने निकाय :

स्वास्थ्य संस्थाको नाम र ठेगाना	नवीकरण मिति	बहाल रहने मिति	नवीकरण गर्ने अधिकारीको नाम र पद	दस्तखत	कार्यालयको छाप

अनुसूची- ७

नवीकरणको लागी दिइने निवेदनको ढाँचा

(दफा ८ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

मितिः

श्री प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यु,
आठबीस नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
राकमकर्णाली, दैलेख।

विषय : इजाजतपत्र नविकरण सम्बन्धमा ।

त्यस कार्यालयबाट मिति. ....मा प्रदान गरिएको इजाजतपत्रको अवधि मिति ....मा समाप्त हुने भएकाले इजाजतपत्र नवीकरण गराउनको लागि आठबीस नगरपालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३ को दफा ८ को उपदफा (१) संग सम्बन्धित बमोजिम यो निवेदन पेश गरेको छु।

संलग्न कागजताहरु :

(१) संस्थाको इजाजतपत्र र पछिल्लो आर्थिक वर्षको कर चुक्ताको प्रमाणपत्र

(२) आठबीस नगरपालिकाको अनुसुची १ बमोजिमको अनुगमन समितिको प्रतिवेदन

स्वास्थ्य संस्थाको तर्फबाट निवेदन दिने व्यक्तिको

दस्तखतः

स्वास्थ्य संस्थाको छाप

नामथरः

पदः

मितिः

अनुसुची ८
स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवाको विरामी बडापत्रको ढाँचा
(दफा १४ को उपदफा (१) को बुदा (ट) संग सम्बन्धित)

क्र.सं.	शाखा	प्रदान गरिने सेवाको विवरण	प्रक्रिया	दस्तुर	लाग्ने समय	सम्पर्क व्यक्ति	गुनासो सुन्ने अधिकारी

अनुसूची ९
स्वास्थ्य संस्थाबाट आकस्मिक सेवाको लागि चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरणको ढाँचा
(दफा १४ को उपदफा (१) को बुदा (थ) सँग सम्बन्धित)

मितिः

क्र.सं	स्वास्थ्यकर्मीको नामथर	पद	समय	कैफियत

अनुसूची १०
सेवा शुल्क निर्धारण समिति
(दफा ४५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. नगर प्रमुख वा उप प्रमुखः अध्यक्ष
२. सामाजिक विकास समितिको संयोजकः सदस्य
३. प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतः सदस्य
४. आठबीस उधोग वाणिज्य संघको प्रतिनिधिः सदस्य
५. अध्यक्ष वा प्रतिनिधि, औषधी व्यवसायी संघः सदस्य
६. स्वास्थ्य शाखाः सदस्य सचिव

नोटः समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिमा सदस्यका रुपमा थप गर्न सक्नेछ।

आज्ञाले
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
बिनोद कुमार माझी